

KESKUSSEURAKUNTATALO RAUHANKATU 14, HÄMEENLINNA

2024

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
1.1	Keskusseurakuntatalon yleinen kuvaus ja suojelutilanne	3
2	YLEISTÄ.....	5
2.1	Sijainti.....	5
2.2	Korttelia koskeva kaavahistoria	5
2.3	Tonttia koskeva rakennushistoria	7
2.3.1	Maalaispappila	7
2.3.2	Pappilan siirto	8
2.3.3	Uutta seurakuntataloa suunnitellaan	12
2.3.4	Uusi Keskusseurakuntatalo valmistuu	13
3	KESKUSSEURAKUNTATALON RAKENNUSHISTORIA.....	13
3.1	Ensimmäinen rakennusvaihe	13
3.2	Toinen rakennusvaihe	15
3.3	Keittiötilojen muutostyö	18
3.4	Asunnoista toimitiloiksi.....	19
3.5	Peruskorjaus vuonna 2004.....	20
3.6	Keskusseurakuntatalon nykytila	20
3.7	Sisätilat	25
4	KESKUSSEURAKUNTATALO KAUPUNKIKUVASSA.....	30
5	KESKUSSEURAKUNTATALON ARKKITEHDIT	35
5.1	Olli Saijonmaa	35
5.2	Mika Erno	35
6	KORTTELIN KULTTUURI- JA RAKENNUSHISTORIAALLINEN ARVOTUS.....	37
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39
8	LÄHTEET	42

1 JOHDANTO

Rakennushistoriaselvitys koskee Hämeenlinnan kaupungin 2 kaupunginosan kortteliin 2 sijoittuvaa tonttia 7. Tontille ollaan toteuttamassa asemakaavanmuutosta, joka toteutuessaan mahdollistaisi uudisrakentamisen ja olemassa olevan purkamisen. Asemakaavanmuutos sallisi asuin- ja liikerakentamista seurakunnallisen rakentamisen lisäksi, samalla nykyistä rakennusoikeutta lisäten. Tontti rakennuksineen on Hämeenlinnan seurakuntayhtymän omistuksessa. Tontti on ollut yhtäjaksoisesti seurakunnan omistuksessa vuodesta 1778, jolloin sen pappilalle ositettiin uudesta ruutuasemakaavasta tontit nro 33 ja 34. Ensimmäinen pappila lisärakennuksineen tontille valmistui 1783–1784, silloisen Hälytyskadun ja Birger Jaarlin kadun kulmaan. Nykyinen Hämeenlinnan Keskuseurakuntatalo on valmistunut tontille vuosina 1952 ja 1960, osoitteeseen Rauhankatu 14.

Selvityksessä tarkastellaan koko korttelin rakennushistoriaa 1700-luvulta alkaen. Pääpaino kohdistuu tontin 7 rakennusvaiheisiin.

Rakennushistoriaselvityksen tavoitteena on koota tietoa tontin rakennusvaiheista ja rakennuksista, sekä dokumentoida nykytilannetta asemakaavamuutostyön, rakennussuunnittelun ja päätöksenteon avuksi. Selvitystyön on laatinut Hämeenlinnan seurakuntayhtymä sekä arkkitehtitoimisto Arkkitehtuuri Oy Lehtinen Mieltunen. Seurakunnasta työn vastuuhenkilönä on toiminut Hannu Fagerlund ja Arkkitehtuuri Oy Lehtinen Mieltuselta arkkitehti Pilvi Linnala.

1.1 Keskuseurakuntatalon yleinen kuvaus ja suojelutilanne

Punatiilinen Keskuseurakuntatalo on kolmikerroksinen seurakuntatalo, joka on rakennettu vuosina 1952 ja 1960. Rakennuksen vanhimman osan on suunnitellut Olli Saijonmaa ja myöhemmin valmistuneen Mika Erno. Tilojen pääkäyttäjänä toimi sulkemiseen asti Hämeenlinna-Vanajan seurakunta. Lisäksi tiloissa toimi Hämeenlinnan seurakuntayhtymän johto ja taloushallinto. Rakennuksen kellarikerroksissa sijaitsivat tekniset tilat, varastot, arkistot sekä sosiaalityilat. Birger Jaarlin kadun suuntaiseen siipeen sijoittui liikuntasali. Katutasossa sijaitsivat kiinteistön kokoontumistilat ja palvelutoimisto. Kahdessa ylemmässä kerroksessa sijaitsivat työntekijöiden toimistotilat ja perheneuvonnan toimipisteet. (Ivars & Putkonen 2003, 66.)

Kohde on poistettu käytöstä elokuussa 2021, kohteessa tehtyjen kuntotutkimuksissa ilmenneiden sisäilma- ja rakennevaurioiden vuoksi.

Rakennus on suojeltu Kantakaupungin yleiskaavassa 2035 rakennusinventointiin perustuen. Suunnittelualueella voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1966, joten suojelun näkökulmasta rakennus on ollut silloin hyvin nuori eikä suojelua ole esitetty asemakaavatasolla. Lainvoiman saatuaan yleiskaava ohjaa asemakaavojen ja asemakaavamuutosten laatimista. Yksityiskohtaisempien selvitysten perusteella maankäyttö voi edelleen tarkentua asemakaavaa laadittaessa eikä yleiskaava ole siis sitova. (Tuomainen 2018).

Keskusseurakuntatalo edustaa yksinkertaista ja vaatimatonta sota-ajan jälkeistä funktionalismia. Punatiilen käyttö rakennuksen julkisivumateriaalina on tyypillistä 1960-luvulla rakennetuille kirkollisille kohteille; materiaali on arvokas, kestävä, mutta samalla kodikas. Seurakuntatalon julkisivu ilmentää Rauhankadun puolelta kerrostaloa, jollaiseksi 1952 valmistunut rakennusosa alun perin tehtiin, työntekijöiden asunnoiksi. Tämä piirre on tyypillinen keskusta-alueen kaupunkirakenteeseen sijoittuville ”kortteliseurakuntataloille”. Birger Jaarlin kadun puoleisen julkisivun laaja ikkunaseinä antaa valon pohjoisen puolen Valosaliksi nimettyyn seurakuntasaliin. Ikkunasommitelma ilmentää hyvin rakennuksen kirkollista käyttötarkoitusta. (Loukusa 2022; Ortiz-Nieminen 2022.)

Kaupunkikuvallisesti rakennus sijoittuu keskelle asuinkerrostaloaluetta, rajoittuen kulmittain Hämeenlinnan Lyseon tonttiin. Vuonna 1888 valmistunut, suojeltu Lyseon koulu ja sen vieressä oleva uudempi liikuntasalirakennus ovat poistettuina käytöstä sisäilmaongelmien takia. Keskusseurakuntatalo muodostaa ajallisesti ja tyylillisesti kerroksellisen katukuvan; rakennuksen vaihteellinen valmistuminen näkyy räystäslinjan polveilussa sekä materiaalin käytössä. Vuoden 1887 asemakaava oli voimassa aina nykyiseen, keskusta-alueella voimassa olevaan, vuonna 1961 vahvistettuun asemakaavan asti. Ennen tätä rakentamista säädeltiin rakennusjärjestyksin. Vuoden 1931 rakennusjärjestys suositteli keskusta-alueelle suuria kivitaloja. Tärkeää oli alueellinen materiaalien yhteensopivuus ja yhtenäinen räystäslinja. Punatiilen käyttö on alueella yhtenäistä, mutta räystäslinjat eivät. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osat B).

2 YLEISTÄ

2.1 Sijainti

Hämeenlinnan keskusseurakuntatalo sijaitsee Rauhankadun ja Birger Jaarlinkadun koilliskulmassa Hämeenlinnan ruutukaavakeskustan alueella. Tontin kiinteistötunnus on 109-2-2-7 ja virallinen osoite Rauhankatu 14, 13100 Hämeenlinna. Tontin sisäpihalle on ajoväylä Birger Jaarlin kadun koillisnurkassa. Tontti on voimakkaasti itäänpäin ja loivasti pohjoiseenpäin kaatavassa rinteessä.

2.2 Korttelia koskeva kaavahistoria

Suunnittelualueen historia ulottuu Hämeenlinnan kaupungin ensimmäiseen asemakaavaan asti. Hämeenlinnan kaupunki perustettiin vuonna 1639 Hämeen linnan kupeeseen, Pyövelinmäen alueelle. Kuninkaan käskystä kaupunki siirrettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1777. Hämeenlinnan ensimmäinen asemakaava hyväksyttiin vuonna 1778. Uudessa ruutuasemakaavassa Pappilalle varattiin tontit nro 33 ja 34. Ne sijaitsivat sen aikaisen Hälytyskadun ja Birger Jaarlin kadun (nyk. Rauhankatu) kulmassa Vanajaveteen viettävällä rinteellä. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osa B; Heikkilä 1989).

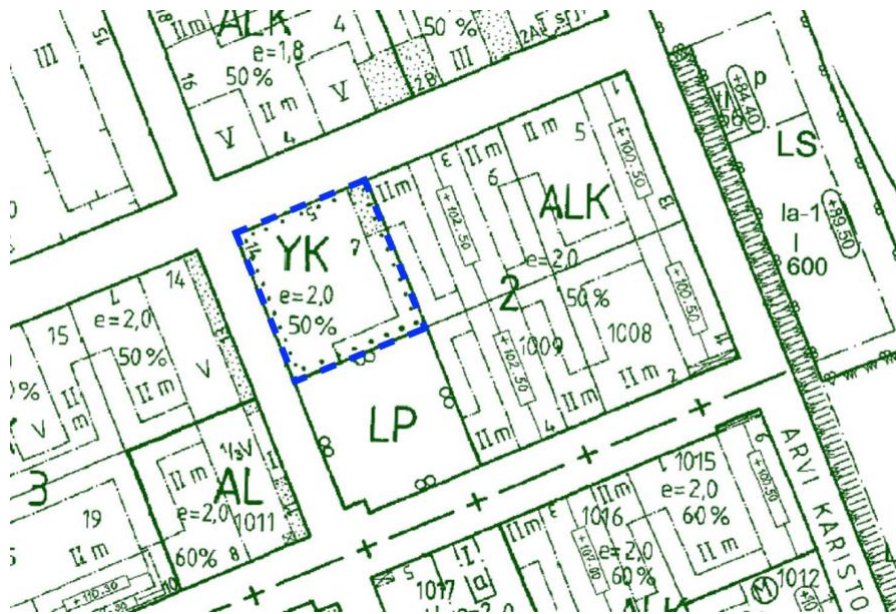
Pappila ei sijaintinsa vuoksi tuhoutunut 15.9.1831 Hämeenlinnan kohdanneessa laajassa tulipalossa. Palon jälkeen muutettiin kuitenkin kaupungin asemakaava suorakulmaisen ruutukaavan muotoon. Pappilan tontti säilyi suurin piirtein samassa kohdassa, mutta sen rajoja siirrettiin uuden kaavan edellyttämällä tavalla. Myös katujen linjaus muuttui siten, että uusittu sijaintipaikka oli Birger Jaarlin kadun (myöh. Rauhankatu) ja Koulukadun kulmassa. Pappilaa varten oli edelleen varattu kaksi rinnakkaista tonttia. (Lindeqvist 1930, 274-277; Heikkilä 1989).

Pappilan päärakennus kuvan keskellä. Magnus von Wrightin öljymaalaus vuodelta 1865. Museovirasto, Historian kuva-arkisto.

Suunnittelualueella on voimassa kaupunginvaltuuston 11.11.1966 hyväksymä asemakaava 620, joka on osoitettu kokonaisuudessaan ”kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueeksi” merkinnällä YK”.

Tontintehokkuus luvuksi on määrätty $e=2,0$. Luku 50 % osoittaa, että puolet tontin pinta-alasta saa käyttää rakentamiseen. Tontin koillisosassa on alue, joka on määrätty istutettavaksi.

Kiinteistöllä, Rauhankatu 14:ssä, voimassa oleva asemakaava. Kaavahankealueen sijainti on merkitty karttaan sinisellä katkoviivalla.

2.3 Tonttia koskeva rakennushistoria

2.3.1 Maalaispappila

Tontilla ja sen lähiympäristöllä on merkittävä historiallinen yhtymä kirkolliseen rakentamiseen. Se on ollut Hämeenlinnan ensimmäisestä asemakaavasta lähtien kirkollisen rakentamisen paikka. Tontin rakentamisen eri vaiheille tyypillistä on ollut rakennusten sijoittuminen kiinni katulinjaan. (Hämeenlinnan kaupunginkirjaston Lydia.)

Hämeenlinnan uuden kaupungin alkuperäisessä asemakaavassa 1778 oli tontit 33 ja 34 varattu pappilaa varten, ja ne sijaitsivat sen aikaisen Hälytyskadun ja Birger Jaarlin kadun (nyk. Rauhankatu) kulmassa Vanajaveteen viettävällä rinteellä. Kirkkoherra tosin asui vielä aluksi vanhassa pappilassa (Pyövelinmäki, nyk. Kaupunginpuiston etelärinne) ja saattoi käyttää nämä tontit ryytimaanaan. Pyövelinmäen rinteellä sijainnut pappilan tontti määrättiin kuitenkin isonjaon yhteydessä Ojoisten kartanolle. Kirkonkokous päätti vihdoinkin vuoden 1781 lopulla siirtää pappilan sille osoitettuun paikkaan. Tontteja oli kaksi sen vuoksi, että toinen oli suunniteltu kappalaista varten. Koska seurakunnalla ei ollut kappalaisen virkaa, voitiin koko alue käyttää kirkkoherran pappilan tarpeisiin. (Heikkilä 1989.)

Vain osa vanhan pappilan tarveaineista voitiin käyttää uuden rakentamiseen. Rakentamisvelvollisuutta siirrettiin nyt entistä enemmän maaseurakunnan vastuulle, kun uusia kyliä oli liitetty Hämeenlinnaan. Maaseurakuntalaiset huolehtivat talousrakennusten siirtämisestä, kunnostamisesta ja rakentamisesta. Pappilaan kuuluivat virkatalosäädösten mukaan edelleen maatilan ylläpitoon liittyvät rakennukset huolimatta siitä, että kysymyksessä oli kaupunkiseurakunnan pappila keskellä kaupunkia. (Heikkilä 1989.)

Kaupunkiseurakunnan kustantamaan osuuteen jäi yksinomaan pappilan päärakennus. Siitä tehtiin nyt edellisiä suurempi ja vankemmin, kivijalalle perustettu. Rakennukseen tuli vanhahtava karoliinisen pappilan pohjakaava, jossa sali oli keskilinjan vieressä. Sen takana oli kaksi kamaria sekä talon toisessa päässä kolme kamaria ja keittiö. Pappila valmistui vuoden 1783 lopussa tai seuraavan vuoden alussa. (Heikkilä 1989.)

Päärakennus sijoitettiin Hälytyskadun varrelle tonttien muodostaman alueen puoliväliin. Se vuorattiin ainakin kadun puolelta laudoituksella ja värjättiin

punamullalla. Piha jakautui talonpoikaistalojen mukaan miespihaan ja karjapihaan. Ulkorakennuksia oli päärakennuksen alas ja itään päin rantaan tontin rajalla sekä myös Birger Jaarlin kadun varrella. Ne olivat aluksi hirsiseinäisiä ja punamullalla maalattuja, mutta saivat ajan kuluessa ainakin osaksi vuorilaudoituksen. Tontille valmistui eri vaiheissa mm. pakari- eli leivintupa, panimo, sauna, kaksikerroksinen aitta, talli ajokaluvajoihin, navetta, lato, puuliiteri, kellari, riihi ja kuivaamo. (Heikkilä 1989.)

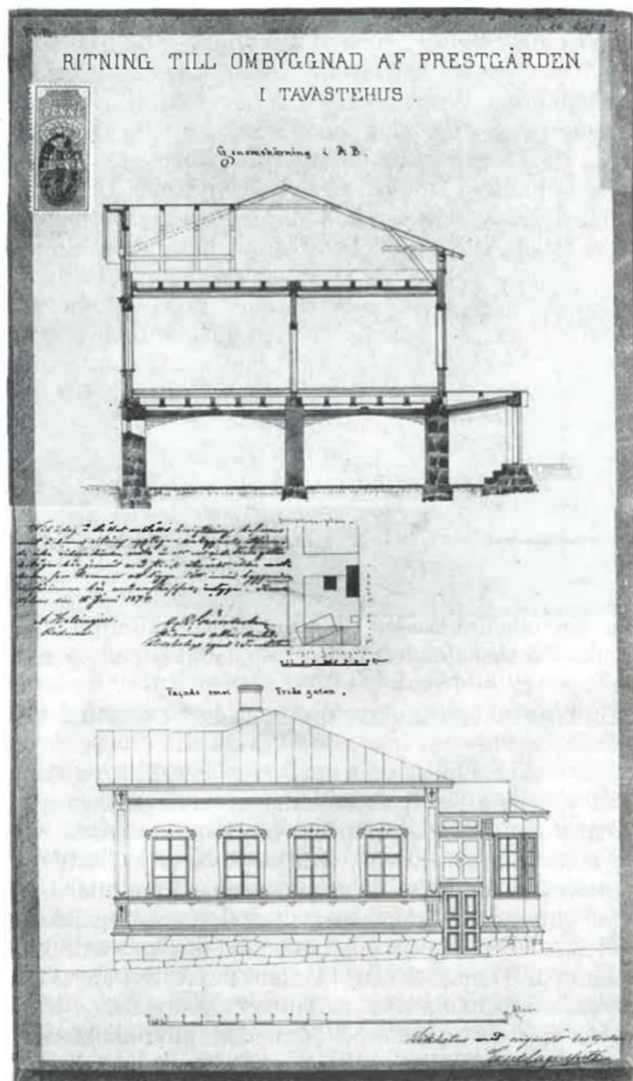
2.3.2 Pappilan siirto

Uudelle tontille rakennettu kirkkoherran pappila oli saanut vielä tyypillisen maalaispappilan ilmeen. Se lienee ollut punamullalla maalattu, hirsirunkoinen, mutta ainakin julkisivun puolelta lautavuorattu talo. Kun sijainti oli torilta hieman syrjässä, alueen tontit eivät olleet kaikkein arvokkaimpia. Kaupunkiseurakunnan tehtävänä oli sovitun työnjaon mukaan ylläpitää päärakennus, ja maaseurakunnan tuli huolehtia ulkorakennuksista siten, että kullekin kylälle oli nimetty oma rakennuksensa. (Heikkilä 1989.)

Pappila ei sijaintinsa vuoksi tuhoutunut 15.9.1831 Hämeenlinnan kohdanneessa laajassa tulipalossa. Palon jälkeen muutettiin kuitenkin kaupungin asemakaava suorakulmaisen ruutukaavan muotoon. Pappilan tontti säilyi suurin piirtein samassa kohdassa, mutta sen rajoja siirrettiin uuden kaavan edellyttämällä tavalla. Myös katujen linjaus muuttui siten, että uusittu sijaintipaikka oli Birger Jaarlin kadun (myöh. Rauhankatu) ja Koulukadun kulmassa. Pappilaa varten oli edelleen varattu kaksi rinnakkaista tonttia. (Heikkilä 1989.)

Paikalleen toistaiseksi jäänyt pappila talousrakennuksineen oli siten pitkähkön ajan vanhan asemakaavan mukaisessa paikassa. Siihen tehtiin myös korjauksia, vaikka tuleva muutto oli tiedossa. (Heikkilä 1989.)

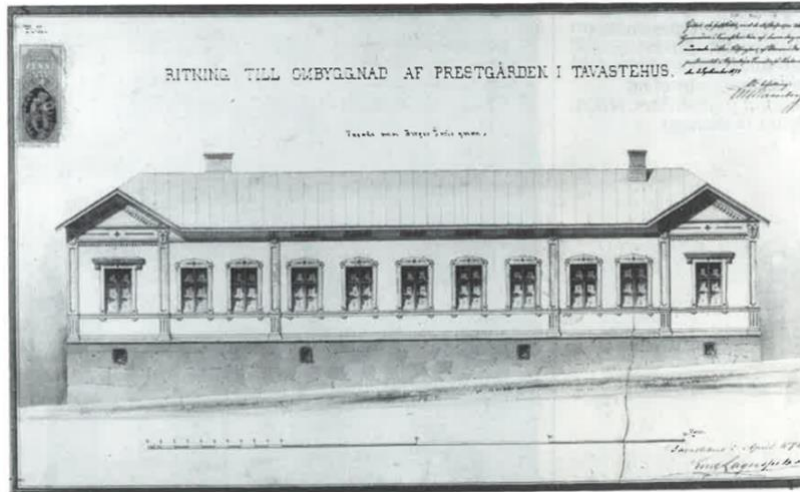
Kirkonkokous aloitti valmistelut uuden pappilan rakentamiseksi 1871. Vahvistetun asemakaavan mukaan rakennuksen tuli ulottua kadun kulmaan. Itse päärakennuksen osalta muutos merkitsi rakennuksen kääntämistä suurin piirtein samalla paikalla uuteen asentoon. Ensimmäisiä piirustuksia jouduttiin kuitenkin odottamaan huomattavasti odotettua pitempään. Suunnitelman mukaan oli tarkoitus sijoittaa pappilaan kymmenen asuinhuonetta, keittiö, eteinen ja ruokakomero. Kansliarakennus oli tarkoitus tehdä erillisenä nykyisen Rauhankadun varten. Ulkoseiniin suunniteltiin vuoraukseksi vaakalaudoitus, joka maalattaisiin öljymaalilla. (Heikkilä 1989.)

Pappilarakennuksen leikkaus vuodelta 1874. Suunnitellun uuden pappilarakennuksen pääty vuodelta 1874. Kuva Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

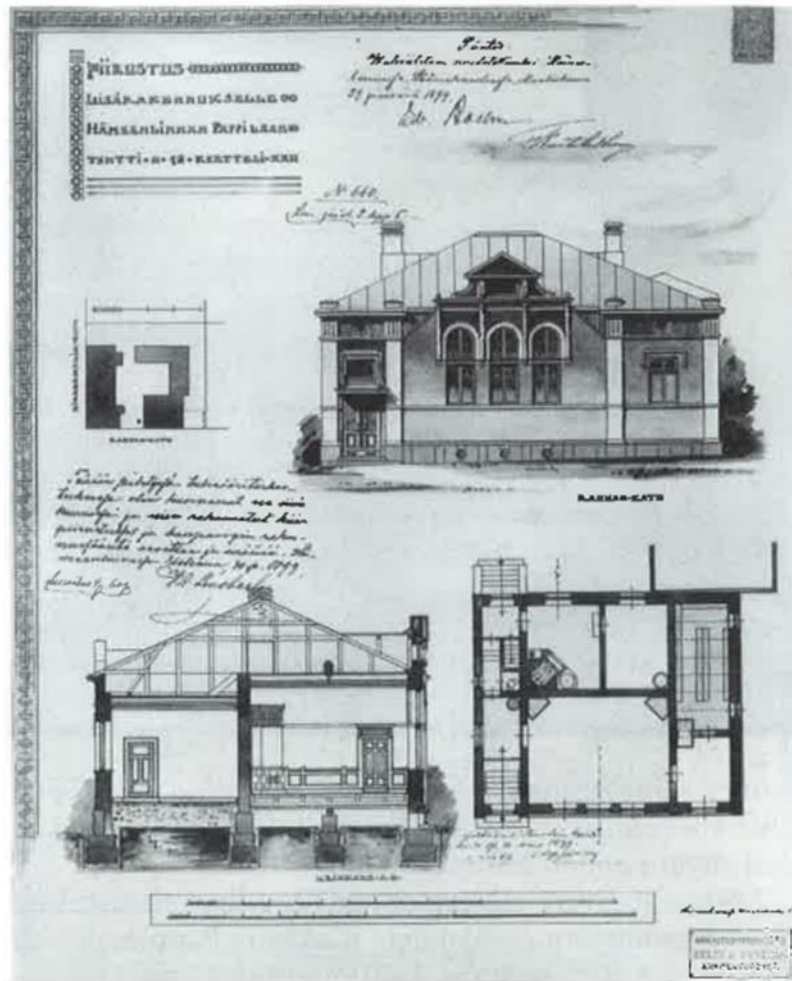
Rakennuskustannukset osoittautuivat odotettua kalliimmiksi mm. sen vuoksi, että arkkitehti Nylander oli suunnitellut seiniin runsaasti koristeluja. Osa toimikunnan jäsenistä sen puheenjohtajaa myöten ja myös osa seurakuntalaisista alkoi olla sitä mieltä, että kirkkoherra voisi tyytyä entisestä rakennuksesta kunnostettavaan pappilaan. Se vain siirrettäisiin asemakaavan edellyttämään paikkaan ja jatkettaisiin kaavan edellyttämällä tavalla tontin kulmaan asti. Tämä ratkaisu ei kuitenkaan tyydyttänyt kirkkoherraa eikä kaikkia seurakuntalaisia. Syntyi myös kiistelyä päätöksiä tehneiden kirkonkokousten laillisuudesta, mikä osaltaan pitkitti käsittelyä. Maaliskuussa 1873 hyväksyttiin kiivaan äänestyksen jälkeen uuden pappilan piirustukset, vaikka ne oli edellisenä syksynä hylätty. Äänestyksessä vähemmistöön jääneet valittivat kirkonkokouksen päätöksestä tuomiokapituliin ja senaattiin, mikä pitkitti töiden aloittamista.

Senaatin talousosasto velvoitti kuitenkin marraskuussa 1873 Hämeenlinnan seurakunnan rakentamaan pappilan siten, että ulkotyöt valmistuisivat lokakuun alkuun 1875 mennessä ja sisätyöt vuoden kuluessa tämän jälkeen. (Heikkilä 1989.)

Kirkkoherran pappilan rakennuspiirustus vuodelta 1874.
Suunnittelija oli arkkitehti Evert Lagerspetz. Kuva Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

Arkkitehti Evert Lagerspetz teki lopulliset piirustukset hieman supistetun ohjelman mukaan. Pappilaan tuli yhdeksän asuinhuonetta, keittiö, eteinen, ns. tarjoiluhuone (serveeraushuone) ja suuri ruokakomero. Kirkkoherranvirasto jäi toistaiseksi asuinrakennukseen. Ulkoasultaan pappila oli nyt tyypillinen 1800-luvun lopun pienen kaupungin puurakennus. Yleisilmeeseen kuului runsaasti suhteellisen korkeita ikkunoita. Osa vanhoista talousrakennuksista siirrettiin uudelle tontille asemakaavan mukaisesti. Uusi pappila oli nyt edeltäjänsä verrattuna kaupunkimaisempi kokonaisuus, mutta siihen kuului kuitenkin edelleen mm. virkatalolain edellyttämä navetta ja hevostalli. Tontille sijoitettiin 1878 ja 1898 lisärakennuksia ja vihdoinkin 1899 pitkään suunnitteilla ollut erillinen kansliarakennus, jonka seinäpinnat rapattiin. (Heikkilä 1989.)

Pappilan tontille rakennettiin Rauhankadun varteen 1899 koristeellinen virastorakennus. Arkkitehtitoimisto Helin & Nyström oli laatinut piirustukset. Kuva Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

Rauhankatu 14, Hämeenlinnan vanha pappila 1900-luvun alussa.
Lähde: <https://hmlmuseo.fi/tuhotut-talot/>

2.3.3 Uutta seurakuntataloa suunnitellaan

Seurakunnan toimintamuodot lisääntyivät toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Seurakuntatalon rakentamisesta keskusteltiin Hämeenlinnassa jo 1930-luvulla. Asiaan kiinnitettiin erityisesti huomiota vuoden 1936 piispantarkastuksessa. Tätä ennen oli jo tehty päätös seurakuntatalon ja sen yhteyteen tulevan kappalaisen pappilan rakentamisesta, mutta kirkkovaltuusto oli perääntynyt suunnitelmasta. Seurakunta oli anonut valtioneuvostolta viiden vuoden lykkäyksen pappilan rakentamisvelvoitteeseen. (Heikkilä 1989.)

1870-luvulla rakennetun pappilan päärakennus 1930-luvun asussa. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Piispa Aleksi Lehtonen korosti seurakuntatalon rakentamisen tärkeyttä erityisesti nuoriso- ja lapsityön tarpeiden kannalta (tähän vaikutti luultavasti yhteiskunnallinen tilanne, jossa lapsiin oli alettu kiinnittää enemmän huomiota, mm. kansakoulut jne.). Hämeenlinnan seurakunnan taloudellinen tilanne oli nyt toinen kuin aikaisempina vuosisatoina, joten piispa saattoi varsin suorasukaisesti velvoittaa seurakuntaa ryhtymään mainittuihin rakennushankkeisiin. (Heikkilä 1989.)

Kovin nopeasti ei asiassa edetty, sillä maaseurakunnan alueelle lahjoitustontille rakennettu Visakankaan seurakuntatalo ja Lahdensivun kappalaispappila valmistuivat sodan katveessa vasta vuonna 1941. Seuraavaksi rakennuskohteeksi valittiin asemantausta, jonne Hätilän kirkko valmistui 1956. (Heikkilä 1989.)

2.3.4 Uusi Keskusseurakuntatalo valmistuu

Vasta seuraavassa vaiheessa oli keskustan seurakunta- ja virastotalon sekä sen yhteyteen rakennettujen virka-asuntojen vuoro. Rakennus sijoitettiin kirkkoherran pappilan paikalle. Vanha puukaupungin väljälle tontille rakennettu pappila sai väistyä kaupunkikuvasta. Osa alkuperäisestä tontista jäi kerrostalojen alle, ja uusi tiilirakenteinen seurakuntakeskus noudatti täysin modernia rakennustyyliä. Se vastasi ajanmukaisia toimintaodotuksia ja oli seurakuntalaisille ennen muuta eri työmuotojen kokoontumispaikka ja virastotalo.

Keskusseurakuntatalo valmistui 1961 ja sen suunnitteli arkkitehti Mika Erno.

(Heikkilä 1989.)

Uuden ajan murrosta; entinen pappilan tontti 1970-luvun puolivälistä. Kuva Hämeenlinnan kaupunginmuseo kuva-arkisto.

3 KESKUSSEURAKUNTATALON RAKENNUSHISTORIA

3.1 Ensimmäinen rakennusvaihe

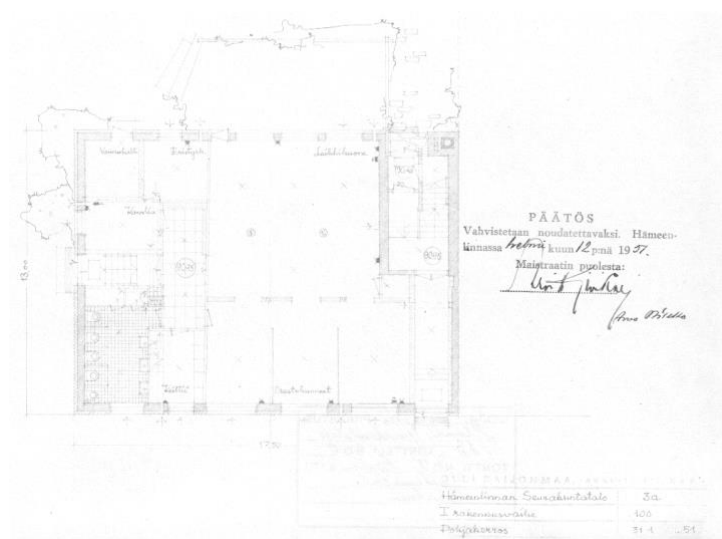
Keskusseurakuntatalon ensimmäisenä osana rakennettu kerrostalo-osa rakennettiin vanhan pappilan viereen vuosina 1951–52. Kolmikerroksisessa rakennuksessa on maanalainen kellarikerros. Kerrostalo-osan suunnitteli arkkitehti Olli Saijonmaa. Kerrostalo suunniteltiin alun perin seurakunnan työntekijöiden asunnoiksi.

Väestönkasvu oli ollut Hämeenlinnassa suurta jo toisen maailman sodan aikana ja kiihtyi edelleen sodan päätyttyä etenkin alueliitosten ja siirtoväen myötä.

Evakoista tuli hämeenlinnalaisia vuoden 1949 lopussa, jolloin luovutetun alueen seurakunnat lopettivat toimintansa. Asuntopula oli kaupungissa valtava ja jatkui kiivaasta rakentamisesta huolimatta. Asuntoja ei ollut juurikaan sota-aikana rakennettu ja vanha asuntokanta oli asuinkelvotonta keskusta-alueellakin. Suuret ja vakaat työnantajat paikkasivat tilannetta rakentamalla työntekijöilleen asuntoja. Asuntorakentaminen oli ollut heti sodan jälkeisinä vuosina omakotitalovaltaista, mutta tilanne muuttui, kun keskustan kerrostalorakentaminen lähti liikkeelle 1950-luvun ensi vuosina. (Teerijoki 2014, 277–309).

Rakennuksen vanhin osa edustaa yksinkertaista ja vaatimatonta sota-ajan jälkeistä funktionalismia. Kohteen ominaispiirteitä ovat: liuske kivinen sokkeli, punatiilimuurattu julkisivu, tasajakoinen ikkuna-aukotus, harjakatto sekä yksityiskohdat kuten sirot parvekkeet, joissa on vaalea peltikaide, puuikkunat, ikkuna-aukolliset tammipuiset ulko-ovet ja sisäänkäynnin graniittikehysaihe.

Rakennuksesta ei ole saatavilla rakennepiirustuksia. Kuntotutkimukseen liittyvien rakenneavausten yhteydessä tehtyjen havaintojen perusteella rakennus on perustettu maanvaraisesti. Perusmuurit on tehty paikalla valettuina teräsbetonirakenteina sisäpuolen ollessa tiilestä tai reikätiilestä muurattu. Ulkoseinärakenteena on paikalla muurattu kantava massiivitiiliseinä. Välipohjarakenteena on puulattia koolauksella, kutterilastu tai -puru eristeenä sekä teräsbetonilaatta kantavana rakenteena. Rakenteet ovat kohteen rakennusajalle tyypillisiä. (A-insinöörit Suunnittelu Oy 2021, 14–32.)

Pohjakerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1951. Suunnitellut Arkkitehti Olli Saijonmaa.

3.2 Toinen rakennusvaihe

Vanhan puretun pappilan tilalle, kerrostalon viereen rakennettiin uusi kolmikerroksinen seurakuntatalo vuonna 1960. Rakennus vihittiin käyttöön tammikuussa 1961. (Kotikirkko 1961.) Rakennukseen suunniteltiin kaksi kellarikerrosta. Keskusseurakuntatalon suunnitteli arkkitehti Mika Erno. Rakennus jatkaa kerrostalo-osan punatiiliarkkitehtuuria. Vanhan ja uuden osan erottaa rakennusmassasta sisäänvedetty pääsisäänkäynti ja sen verhousmateriaalina käytetty valkoinen mineriittilevy.

Rakennuksen arkkitehtuuri on harkittua ja hierarkista. Seurakuntasali sijoittuu rakennuksen matalampaan osaan Birger Jaarlin kadun suuntaisesti. Se henkii kirkkomaista olemusta runsaalla pystysuuntaisella ikkuna-aukotuksella ja erottuu näin rakennuksen muista tiloista ja julkisivuista. Aikakauden seurakuntatalojen arkkitehtuurille oli tyypillistä pienimittakaavaisen kirkonpiirteet yhdistettyinä asuntorakentamiseen. (Loukusa, 2022.) Seurakuntatalot olivat maltillisen kokoisia ja tämä loi niihin kodikasta tunnelmaa.

Asuntorakentamisesta tyypillinen julkisivusommittelu jatkuu rakennuksen uudemmalla osalla, Rauhankadun puoleisella julkisivulla. Uudisosa sopeutuu kerrostalo-osan arkkitehtuuriin tasajakoisella ikkuna-aukotuksella. Kadun päätyjulkisivussa on sen sijaan laaja aukoton tiilipinta yhdistettynä harkittuun ikkunasommitelmaan, viestien julkisesta rakennuksesta. Keskusseurakuntatalon suunnitelleiden arkkitehtien Saijonmaan ja Ernon töitä yhdistää tiilenkäyttö julkisissa rakennuksissa sekä laajojen aukottomien pintojen rytmitys harkittuihin aukotuksiin. (Arkkitehtuurimuseo.) Keskusseurakuntatalo toistaa heille ominaista

arkkitehtuuria. Erno suunnitteli ennen Keskuseurakuntataloa seurakuntatalon Hämeenlinnan Hätilään. Rakennus on niin ikään punatiilinen eriytyen korkeampaan ja matalampaan osaan. Julkisivujen sommittelussa laajat aukottomat pinnat luovat kontrastin keskitettyjen aukotusten kanssa. Rakennus valmistui vuonna 1956. (Hämeenlinna-Vanajan seurakunta).

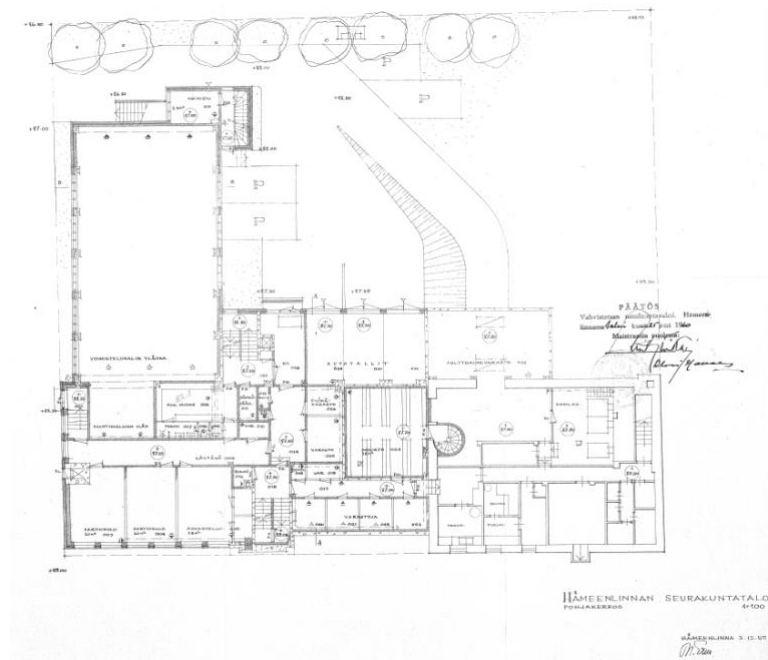
Keskuseurakuntatalon seurakuntasali Birger Jaarlin kadulta (vasemmalla) ja sisäpihan puolelta kuvattuna (oikealla).

Keskuseurakuntatalon uudisosaan suunniteltiin suuri seurakuntasali, jonka alapuolelle kellarikerrokseen liikuntasali ja pukuhuoneet. Lisäksi rakennukseen sijoitettiin kerhotiloja kuten partiokolo ja askarteluhuone, pienempiä salitiloja ja kokoushuone, tilat pyhäkoulu-, päiväkerho- ja lähetystyölle, toimistotiloja seurakuntatyölle: kirkkoherralle, papeille ja kanttoreille sekä keittiö aputiloinen, varastotiloja ja kolme autotallia. Kirkkoherran ja kanttori-urkurin virka-asunnot olivat kolmannessa kerroksessa. (Kotikirkko 1961).

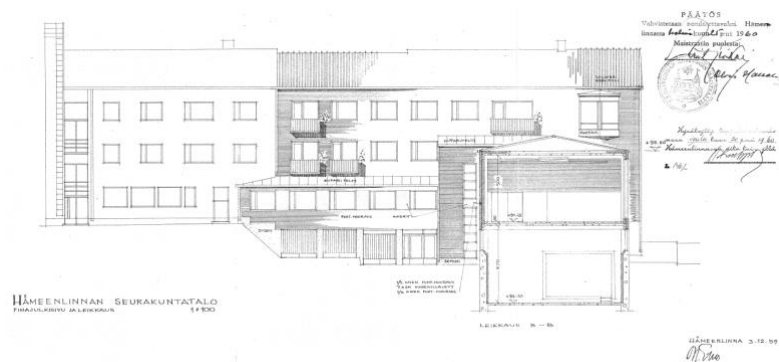
Seurakunnan toiminta uudessa rakennuksessa oli moninaista ja eri-ikäiset seurakuntalaiset huomioon ottavaa. Nuoret olivat kuitenkin korostetussa asemassa ja heille suunnattua toimintaa oli raamattupiirien, lentopallon, oloillan ja lauantai-illan ”risti-rastin” muodossa. Lautapelit, tarinatuokiot takkahuoneessa sekä reipas nuorisolle suunnattu ohjelma olivat yhdessä olon herkkuja. Aikuisille

oli raamattupiiri, isille palloilua voimistelusalissa, leikki-ikäisille nappulakerho, isommille tytöille ompelukerho sekä keittiökerho, tytöille voimistelukerho, pojille poikakerho ja askartelukerho, soitonharrastajille torvisoittokunta, lapsille pyhäkoulu sekä senioreille vanhusten kerho (Kotikirkko 1961).

Rakennuksesta ei ole saatavilla rakennepiirustuksia. Kuntotutkimukseen liittyvien rakenneavausten yhteydessä tehtyjen havaintojen perusteella rakennus on perustettu maanvaraisesti teräsbetonilaatalle, pintavalun ja pohjavalun välissä on sementtikuitulevy. Perusmuurit on tehty paikalla valettuina teräsbetonirakenteina sisäpuolen ollessa tiilestä tai reikätiilestä muurattu. Sisä- ja ulkokuoren välissä on bitumisively betonin sisäpinnassa ja osa maanvastaisesta seinärakenteesta on eristetty mineraalivillalla. Ulkoseinärakenteena on kantava massiivitiiliseinä. Välipohjarakenteena on teräsbetonilaatta, eristeenä kutterinlastu- ja puru, koolaus, muottilaudat ja pintabetonilaatta. Yläpohjarakenteena on paikalla tehty puurunko. Osittain vanha bitumikermikate on korvattu profiilipeltikatteella, osittain katemateriaalina on konesaumattu kuparipelti. (A-insinöörit Suunnittelu Oy 2021, 14–38.)

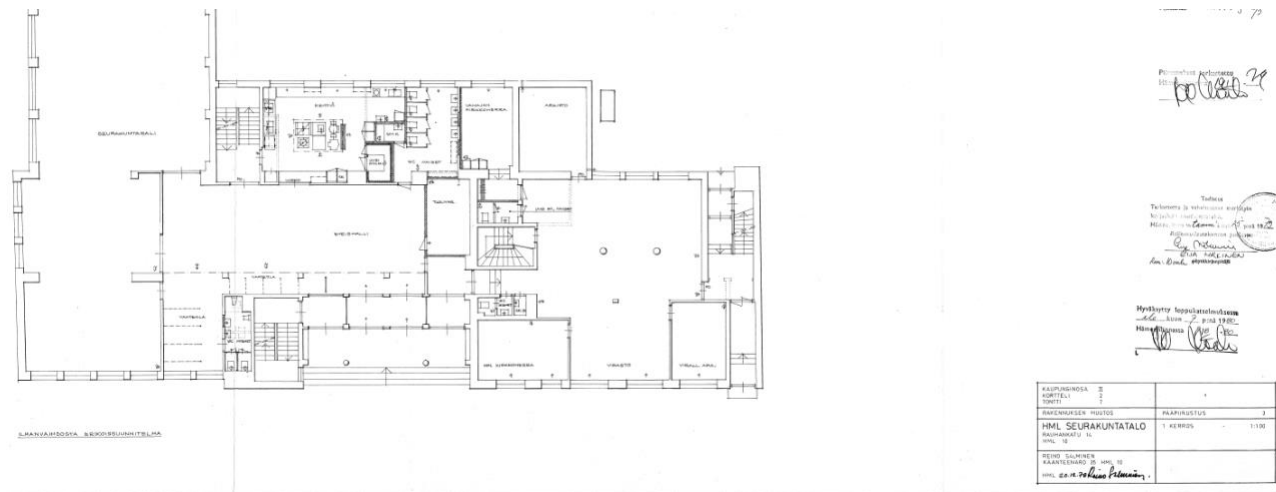
Pohjakerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1959. Suunnitellut Arkkitehti Mika Erno.

Lupasarjan julkisivu- ja leikkauskuva vuodelta 1959. Suunnitellut Arkkitehti Mika Erno.

3.3 Keittiötilojen muutostyö

Seurakuntatalon ensimmäiset muutostyöt varsinaiseen seurakuntataloon koettiin tarpeelliseksi jo 1970-luvun loppupuolella. Rakennusmestari Reino salminen suunnitteli muutostyöt 1978. Muutostöissä laajennettiin suurtalouskeittiötä ja sen yhteyteen tehtiin uusi kylmiö, varastotiloja laajennettiin purkamalla väliseiniä ja osa niistä muutettiin monistamoksi. Samalla kerrokseen lisättiin wc-tiloja niin henkilökunnalla kuin yleisölle. Muutostyöt valmistuivat 1980.

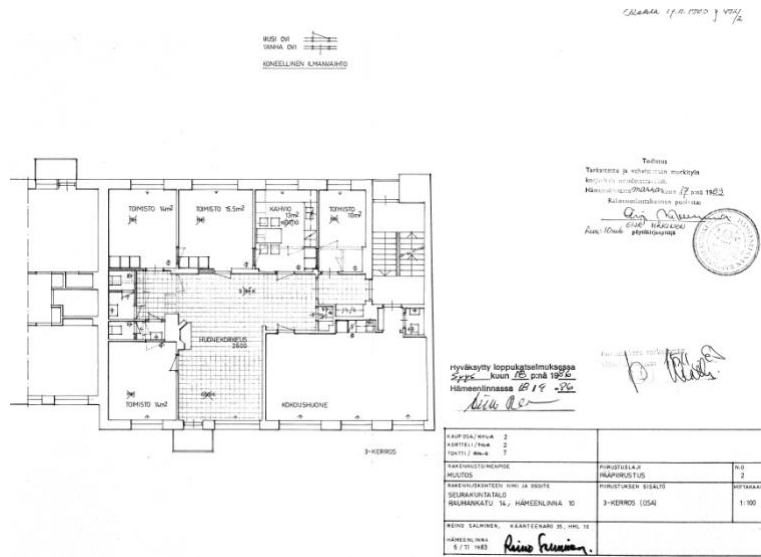
RAKENTAMINEN	1
RAKENTAMINEN	2
RAKENTAMINEN	3
RAKENTAMINEN	4
RAKENTAMINEN	5
RAKENTAMINEN	6
RAKENTAMINEN	7
RAKENTAMINEN	8
RAKENTAMINEN	9
RAKENTAMINEN	10
RAKENTAMINEN	11
RAKENTAMINEN	12
RAKENTAMINEN	13
RAKENTAMINEN	14
RAKENTAMINEN	15
RAKENTAMINEN	16
RAKENTAMINEN	17
RAKENTAMINEN	18
RAKENTAMINEN	19
RAKENTAMINEN	20
RAKENTAMINEN	21
RAKENTAMINEN	22
RAKENTAMINEN	23
RAKENTAMINEN	24
RAKENTAMINEN	25
RAKENTAMINEN	26
RAKENTAMINEN	27
RAKENTAMINEN	28
RAKENTAMINEN	29
RAKENTAMINEN	30
RAKENTAMINEN	31
RAKENTAMINEN	32
RAKENTAMINEN	33
RAKENTAMINEN	34
RAKENTAMINEN	35
RAKENTAMINEN	36
RAKENTAMINEN	37
RAKENTAMINEN	38
RAKENTAMINEN	39
RAKENTAMINEN	40
RAKENTAMINEN	41
RAKENTAMINEN	42
RAKENTAMINEN	43
RAKENTAMINEN	44
RAKENTAMINEN	45
RAKENTAMINEN	46
RAKENTAMINEN	47
RAKENTAMINEN	48
RAKENTAMINEN	49
RAKENTAMINEN	50
RAKENTAMINEN	51
RAKENTAMINEN	52
RAKENTAMINEN	53
RAKENTAMINEN	54
RAKENTAMINEN	55
RAKENTAMINEN	56
RAKENTAMINEN	57
RAKENTAMINEN	58
RAKENTAMINEN	59
RAKENTAMINEN	60
RAKENTAMINEN	61
RAKENTAMINEN	62
RAKENTAMINEN	63
RAKENTAMINEN	64
RAKENTAMINEN	65
RAKENTAMINEN	66
RAKENTAMINEN	67
RAKENTAMINEN	68
RAKENTAMINEN	69
RAKENTAMINEN	70
RAKENTAMINEN	71
RAKENTAMINEN	72
RAKENTAMINEN	73
RAKENTAMINEN	74
RAKENTAMINEN	75
RAKENTAMINEN	76
RAKENTAMINEN	77
RAKENTAMINEN	78
RAKENTAMINEN	79
RAKENTAMINEN	80
RAKENTAMINEN	81
RAKENTAMINEN	82
RAKENTAMINEN	83
RAKENTAMINEN	84
RAKENTAMINEN	85
RAKENTAMINEN	86
RAKENTAMINEN	87
RAKENTAMINEN	88
RAKENTAMINEN	89
RAKENTAMINEN	90
RAKENTAMINEN	91
RAKENTAMINEN	92
RAKENTAMINEN	93
RAKENTAMINEN	94
RAKENTAMINEN	95
RAKENTAMINEN	96
RAKENTAMINEN	97
RAKENTAMINEN	98
RAKENTAMINEN	99
RAKENTAMINEN	100

Ensimmäisenkerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1978 (yllä). Suunnitellut Rakennusmestari Reino Salminen. Keskusseurakuntatalo sisäpihan puolelta (alla). Keittiötilat sijoittuvat rakennuksen matalampaan osaan.

3.4 Asunnoista toimitiloiksi

Seurakunnan työntekijöiden asuntotarpeen vähentyessä ja siirtyessä laitakaupungille todettiin 1980 luvun alkupuoliskolla tarpeelliseksi tehdä kerrostalo-osan asuintiloista toimitiloja. Alkuperäisen 1952 valmistuneen rakennuksen eteläpäässä sijainneen kerrostalo-osan rakennussuunnitelmat laati rakennusmestari Reino Salminen 1983 ja muutostyöt valmistuivat 1986.

Kolmoskerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1983. Suunnitellut Rakennusmestari Reino Salminen.

3.5 Peruskorjaus vuonna 2004

Viimeisin muutostyö tontilla 7 on tehty 2000 luvun alussa. Arkkitehti Virpi Tervosen 1999 laatimilla muutokuvilla tehtiin pääosin 1962 valmistuneisiin toimistotiloihin muutostyöt ja samalla uusittiin rakennukseen koneellinen ilmanvaihto. Sokkeloisiin tiloihin tarvittiin selkeyttä, hallinnon siirryttyä keskitetysti Keskusseurakuntatalolle. Samalla tarvittiin peruskorjausta talotekniikalle ja tilojen pintamateriaaleille. Peruskorjaus valmistui 2004 ja kaikki nykyiset käytöstä poistetut tilat ovat silloisessa asussaan.

3.6 Keskusseurakuntatalon nykytila

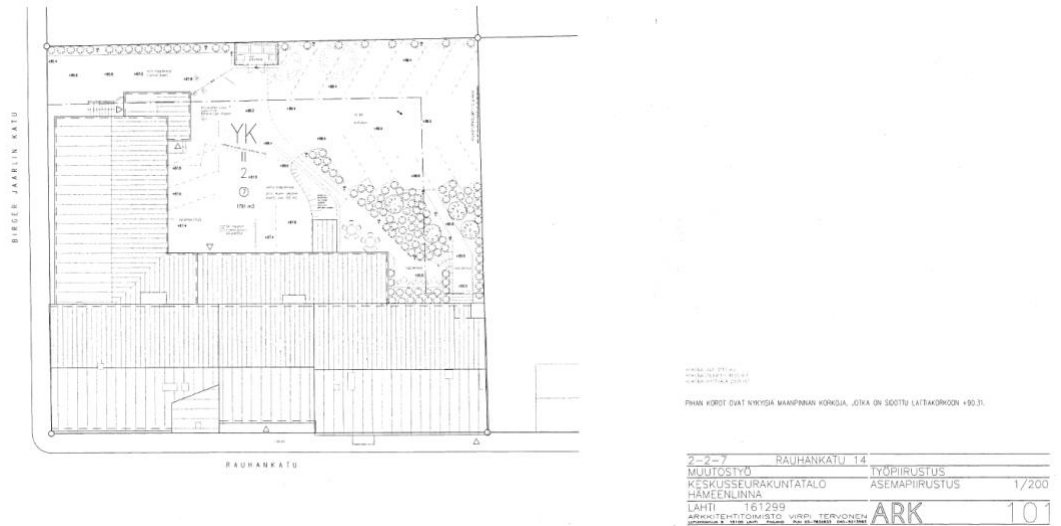
Rakennus on säilynyt Hämeenlinnan seurakuntayhtymän omistuksessa ja käytössä. Alun perin seurakunnan työntekijöiden asunnoiksi suunnitellun rakennuksen vanhimman osan asuintilat on muutettu seurakunnan toimistotiloiksi vuonna 1986.

Keskusseurakuntatalon arkkitehtuuri on säilynyt hyvin alkuperäisenä. Julkisivuissa ei ole valmistumisen jälkeen tehty korjausmaalauksia lukuun ottamatta peruskorjauksia. Pääosin tehdyt korjaukset ovat kohdistuneet rakennuksen sisäosiin ja talotekniikkaan. Julkisivujen tiiliverhoukset ovat hyvässä kunnossa. Alkuperäiset ikkunat ovat kaksikerroksisia puuikkunoita ja ovat ulko-ovien tapaan huoltokäsittelyn tarpeessa. Kaikki parvekkeet ovat ulkoisesti arvioiden huonokuntoisia ja vaativat rakennetutkimuksia ennen korjauksen aloittamista. (A-insinöörit Suunnittelu Oy 2021, 27–31).

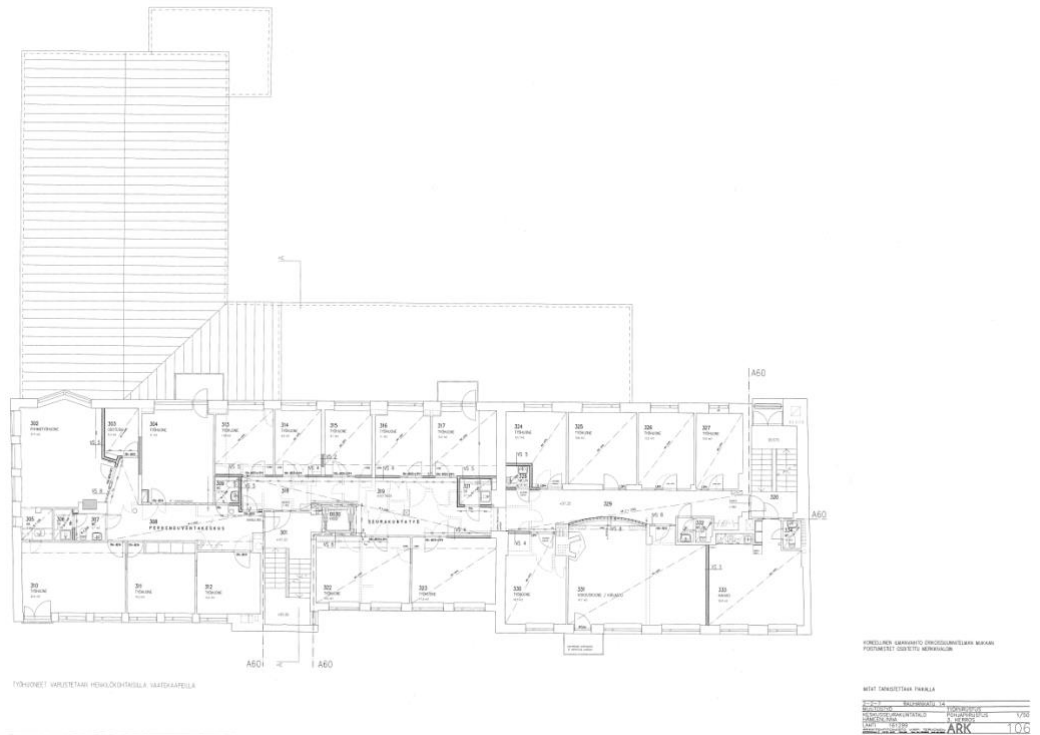
Alkuperäiset rakenteet ovat aikakautensa tyypillisiä rakenteita.

Ulkoseinärakenteena on kantava massiivitiiliseinä. Rakennus on perustettu maanvaraisesti teräsbetoni-laattalle, jonka alla vanhalla osalla on bitumisively, raakavalu sekä perusmaana hiekka, uudella osalla pintavalun ja pohjavalun välissä on sementtikuitulevy. Perusmuurit on tehty paikalla valettuina teräsbetonirakenteina sisäpuolen ollessa tiilestä tai reikätiilestä muurattu. Sisä- ja ulkokuoren välissä on bitumisively betonin sisäpinnassa ja osa maanvastaisesta seinärakenteesta on eristetty mineraalivillalla. Vanhalla osalla välipohjarakenteena on puulattia koolauksella, kutterilastu tai -puru eristeenä sekä teräsbetoni-laatta kantavana rakenteena. Uudella osalla on betoni-laattalattiat, joiden alla on muottilaudat. Yläpohjarakenteena on paikalla tehty puurunko. Osittain vanha bitumikermikate on korvattu profiilipeltikatteella, osittain katemateriaalina on konesaumattu kuparipelti. (A-insinöörit Suunnittelu Oy 2021, 14–38.)

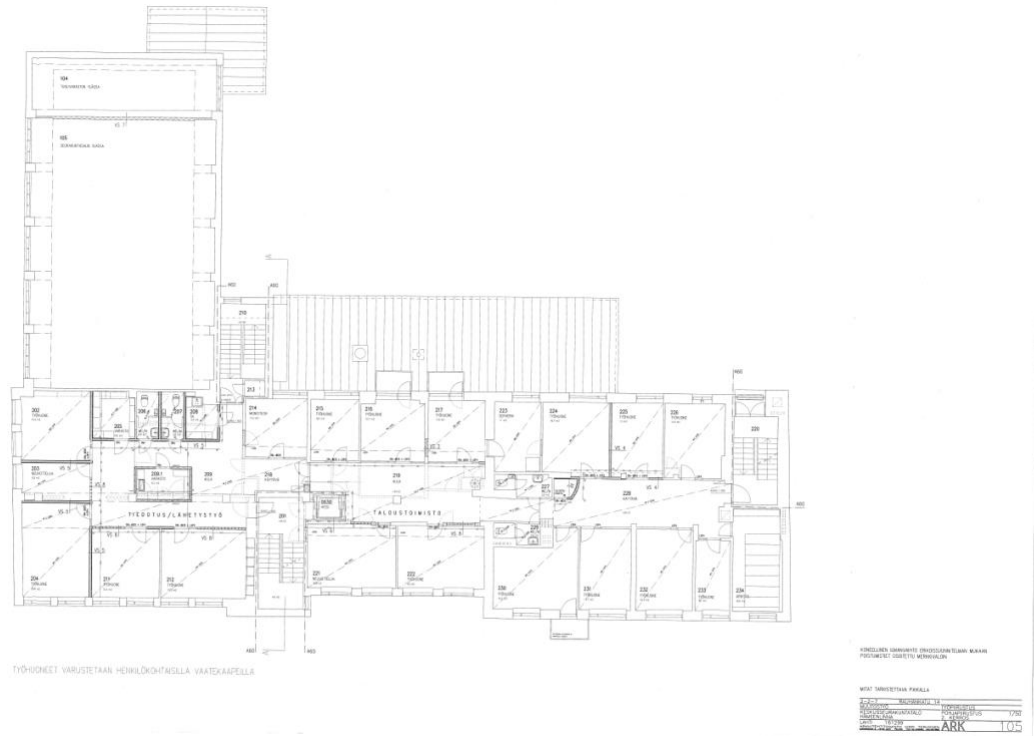
Merkittävimmät haasteet rakennuksen kunnossa ja sen korjaamisessa aiheuttavat maanalaisten rakenteiden vesieristeiden sijainti rakenteiden sisäpinnoissa, yhdistettynä orgaanisiin eristemateriaaleihin. Toisena merkittävänä riskinä on tuulettumaton julkisivujen tiilirakenne, yhdistettynä pellavarive eristeisiin ikkunarakenteisiin. Yksinään massiivitiilinen ulkoseinärakenne on hyvässä kunnossa. Kolmantena riskinä ovat rakenteiden sisään jätetyt puiset muottirakenteet, jotka ovat pääosin vaurioituneet jo rakentamisvaiheessa. (A-insinöörit Suunnittelu Oy 2021, 14–32.)

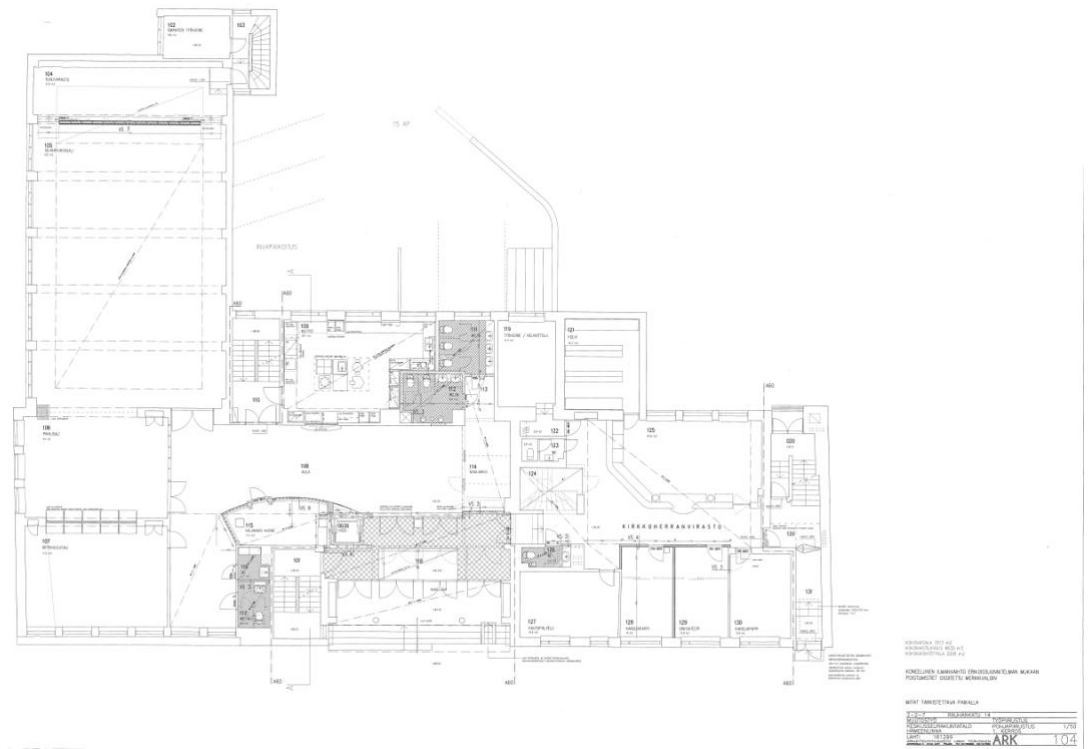
Lupasarjan asemakuva vuodelta 1999. Suunnitellut Arkkitehti Virpi Tervonen.

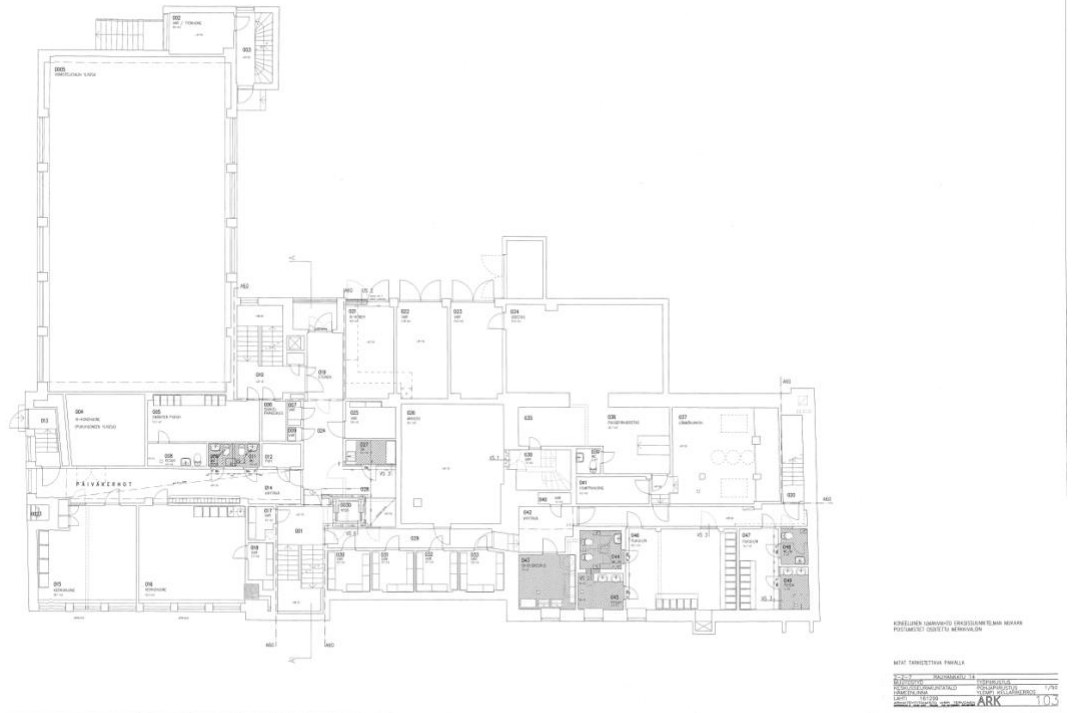
Kolmoskerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1999. Suunnitellut arkkitehti Virpi Tervonen.

Kakkoskerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1999. Suunnitellut arkkitehti Virpi Tervonen.

Ensimmäisenkerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1999. Suunnitellut arkkitehti Virpi Tervonen.

Ylemmän kellarikerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1999. Suunnitellut arkkitehti Virpi Tervonen.

Alemman kellarikerroksen lupasarjan pohjakuva vuodelta 1999. Suunnitellut arkkitehti Virpi Tervonen.

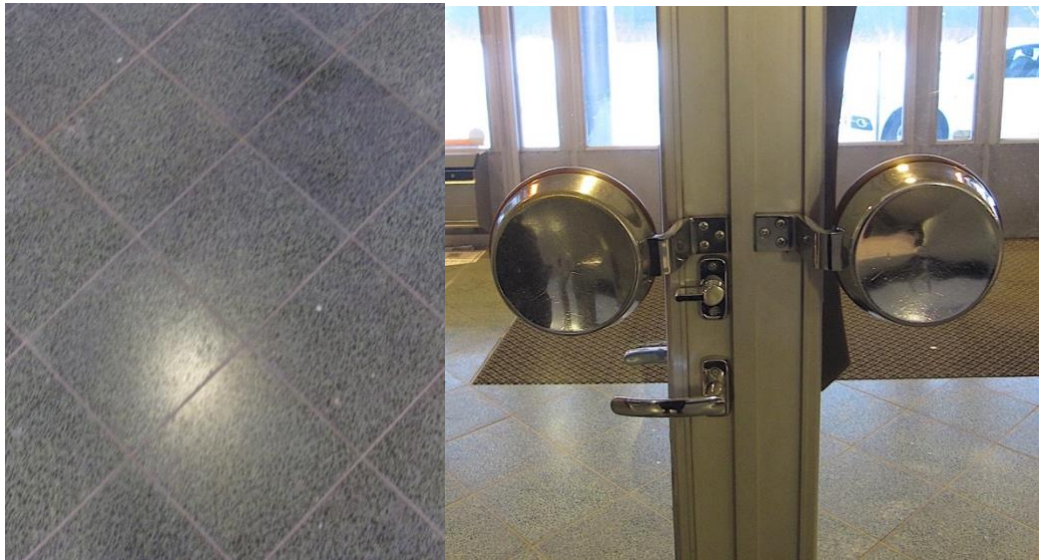
3.7 Sisätilat

Rakennuksen sisätilat eivät ole pääosin säilyneet pinnoiltaan ja materiaaleiltaan alkuperäisenä. Tilajaoissa on jonkin verran muutoksia uusien sisäseinien myötä. Rakennuksen kokonaistunnelma on tämän päivän mukainen peruskorjauksen valmistuttua vuonna 2004. Kuitenkin pääkäyttötila, Valosaliksi kutsuttu, seurakuntasali sekä erityisesti tämän alapuoleinen liikuntasali henkivät rakennusaikansa olemusta yksityiskohdillaan ja tunnelmallaan.

Seurakuntasalissa alakatto, ikkunaseinän penkki ja päätyseinän panelointi edustavat rakennusaikaansa. Liikuntasali on säilynyt hyvin alkuperäisenä varusteita myöden purettua esiintymislavaa lukuun ottamatta.

Pääsisäänkäynnissä on säilynyt alkuperäinen ajatus ulko- ja sisätilan yhteydestä ja jatkuvuudesta. Alakaton panelointi on yhtenäinen tilojen välillä. Rakennukseen saapumisen yhteydessä on säilynyt alkuperäisiä materiaaleja ja yksityiskohtia: alakaton panelointi, mosaiikkibetonilattia, alakattoon upotetut valaisimet, mosaiikkilaatoitus seinissä, tuulikaapin sisä- ja ulko-ovet vetimineen.

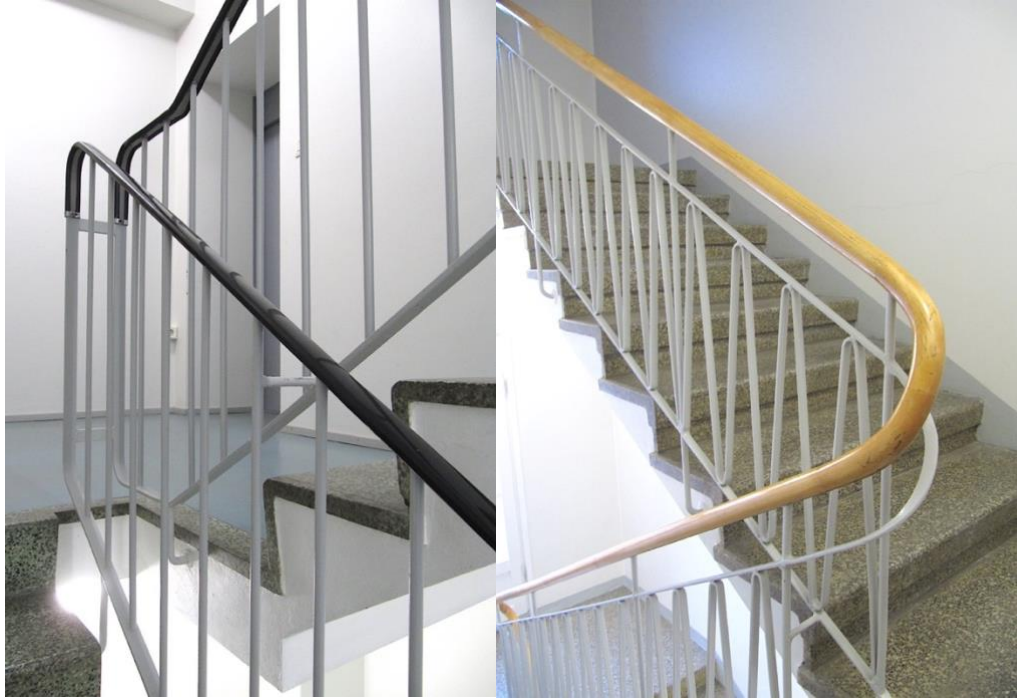
Tuulikaapissa on rakennusaikakaudelle tyypillinen mosaiikkibetonilattia (yllä). Ovien vetimet ovat säilyneet alkuperäisinä. Pääaula on kokenut suuria muutoksia peruskorjauksen yhteydessä (alla).

Pääaulatilaan peruskorjauksen yhteydessä rakennetulla lasitiiliseinäisellä huonetilalla on merkittävä visuaalinen asema rakennuksen käyttäjille. Lasitiiltä on käytetty myös muiden kerrosten pienemmissä aulatiloissa, kokous- tai toimistotilojen seinämateriaalina. Toimistotilat ovat pinnoiltaan uusittu; rakennuksen vanhaa henkeä voi aistia massiivisten seinien leveistä mosaiikkibetonisista ikkunalaudoista ja pattereista. Ikkunat ja parvekeovet ovat alkuperäisiä puuikkunoita ja -ovia.

Kuvia rakennuksen sisätilojen nykytilanteesta: vasemmalla wc-tila ja oikealla toimistohuone.

Vanhan osan toisessa kerroksessa on säilynyt puulattiat asunto-osalla. Kolmannessa kerroksessa lattioiden päälle on asennettu muovimatto. Vanhoja sisä- ja ulko-ovia on säilynyt runsaasti, osassa on uudet vetimet, joissain vanhat. Porrashuoneissa on säilynyt paljon alkuperäistä: mosaiikkibetonilattiat, portaiden kaiteet käsijohtimineen, tuuletusparvekkeet ikkunoineen ja ovineen.

Rakennuksen uudemman osan porrashuoneen kaide (vasemmalla). Vanhemman rakennusosan porraskaide (oikealla). Kaiteiden muotokieli on rakennusaikakausten mukainen.

Kokoushuoneissa on säilynyt alkuperäisiä takkoja. Kuvassa vasemmalla uudemman osan, ylimmän kerroksen tila ja oikealla vanhemman osan, toisen kerroksen tila.

Vanhemman, kerrostalo-osan porrashuoneen sisäänkäynti alkuperäisine ovineen (yllä). Alkuperäisiä sisäovia on säilynyt runsaasti. Muutamia, seinän sisään upotettuja kaappeja on jäljellä uudemmalla osalla (alla). Vanhan osan porrashuoneen tuuletusparvekkeen ja erään wc:n ovenkahvat ovat alkuperäisiä (alla).

4 KESKUSSEURAKUNTATALO KAUPUNKIKUVASSA

Keskusseurakuntatalo sijoittuu keskelle asuinkerrostalokorttelialuetta, Rauhankadun ja Birger Jaarlin kadun risteykseen. Kohteesta luoteeseen, Birger Jaarlin kadun varrella, on sivistyksen- ja kulttuurin korttelikeskittymä, joka ulottuu Vanajaveden rantaan asti. Keskusseurakuntatalon tontti on tämän jatkumo.

Keskusseurakuntatalo on valmistunut kokonaisuudessaan vuonna 1960 ja edustaa iältään keskusta-alueen suurinta rakennusryhmää. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osa D.) Arkkitehtuuriltaan rakennus ilmentää kuitenkin 1950-luvun arkkitehtonisia piirteitä rakennuksen ensimmäisen vaiheen rakentamiskaudelta.

Kohteen korttelin 2 rakennuskanta on pääasiassa 1950–1960-luvuilta lukuun ottamatta naapurirakennuksia, päiväkotia 1900-luvun alusta ja elementtirakenteista asuinkerrostaloa 1970-luvulta. 1950-luvun rakennukset ovat vaaleaan sävyyn rapattuja. Kortteli on inventoitu Hämeenlinnan rakennushistoriallisen selvityksen yhteydessä vuonna 2014, jonka tarkoituksena oli tuoda esiin tarkastelualueen kaupunkihistoriaan liittyviä valtakunnallisia ja maakunnallisia arvoja, jotka keskittyvät ennen sotia ja heti niiden jälkeen rakennettuihin ympäristöihin. Korttelista on laadittu

aluekortti aikakaudelle ominaisen rakentamisen murroksen kohteena: ”uudistuva korttelirakenne, avokortteli”. Keskusseurakuntatalon tontti on jätetty rajauksen ulkopuolelle. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osat C ja D).

Keskusseurakuntataloa vastapäätä, Rauhankadun toisella puolella olevat asuinrakennukset ovat 1960-luvulta. Aikakaudelle tyypillisessä arkkitehtuurissa nauhaikkunat ja vaaleat julkisivut ovat oleellisessa asemassa. Kortteli 3 on rakentunut 1960–1970-luvuilla. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osa D).

Keskusseurakuntatalon pohjoispuolella, korttelissa 1, on kaksi yksittäistä 1980-luvun pistetaloa. Ne muodostavat pistetalojen kokonaisuuden kahden 1960-luvulla valmistuneen asuinkerrostalon kanssa. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osa D).

Rakennuksesta luoteeseen on vuonna 1888 valmistunut Hämeenlinnan Lyseon lukio ja liikuntasalirakennus 1960-luvulta. Edelleen näiden pohjoispuolella sijaitsee, Vanajaveden rannalla, punatiilinen Hämeenlinnan kaupungin kirjasto 1980-luvulta. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osa D).

Keskusseurakuntatalon eteläpuolen kortteli 5 on avokortteli, joka rakentunut pääosin 1950-luvulla. Korttelin uusin asuinkerrostalo on 2010-luvulta ja vanhin rakennus historiallinen Rauhan Linna 1800-luvun lopulta.

Keskusseurakuntatalon lähiympäristön rakennuskantaa yhdistävänä piirteenä on punatiilen käyttö julkisivuissa vaihtelevina osuuksina joko koko rakennuksessa tai päätyjulkisivuaiheena, niin julkisissa rakennuksissa kuin asuinkerrostaloissa. Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan pääkirkon suuntaan yhtenäistä jatkumoa materiaalin käytöllä ei ole. Rauhankadun eteläpäässä on punatiilisten rakennusten ryhmä. Alueen vanhin punatiilimuurattu rakennus on Hämeenlinnan Lyseon lukio. Rakennusjärjestys vuodelta 1931 ohjasi kivialojen rakentamiseen ja yhtenäiseen materiaalin käyttöön. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osat B.) Tiilen käyttö julkisivuverhouksena oli yleistä 1960-luvun seurakuntataloissa. (Loukusa 2022.) Näiden lisäksi materiaalin käyttö oli luontevaa Keskusseurakuntatalon suunnitelleille arkkitehdeille, Saijonmaalle ja Ernolle, ja heidän töitään yhdistävä piirre. (Arkkitehtuurimuseo.)

Keskuseurakuntatalo osana Rauhankadun rakennuskantaa. Rakennukset muodostavat elävää katutilaa ajallisen kerroksellisuuden myötä. Näkymiä luoteesta Vanajaveden suunnasta, Keskuseurakuntatalo on kuvissa toinen ja kolmas rakennus rivistä (yllä). Näkymä vastakkaisesta suunnasta, Vanajavesi siintää taustalla (alla).

Keskuseurakuntatalo on lähialueen tavanomaista rakennuskantaa matalampi eikä erotu kaupunkirakenteesta Keinusaaresta tai Vanajaveden suunnalta aluetta tarkasteltaessa. Asuinkerrostalot ovat viisi-kuusikerroksisia, Keskuseurakuntatalon ollessa kolmikerroksinen läheisen Hämeenlinnan lyseon lukion liikuntasalirakennuksen tavoin. Rinnetontille sijoittuvan rakennuksen massoittelu eriytyy matalampaan ja korkeampaan osaan. Maastonmuoto pienentää rakennuksen mittakaavaa edelleen. Viereisellä tontilla toimii päiväkoti 1900-luvun alussa rakennetussa, yksikerroksisessa hirsirakenteisessa

rakennuksessa. Mittakaavaero olemassa olevaan naapurirakennukseen ei ole liian suuri.

Keskuseurakuntatalo kuvattuna Birger Jaarlin kadulta (yllä). Kohde on toinen rakennus kuvassa oikealla (vasemmanpuoleinen kuva). Keskuseurakuntatalo on kuvan etualalla (oikeanpuoleinen kuva). Kaupunkikuvallisesti rakennus sijoittuu keskelle asuinkerrostalokorttelialuetta, rajoittuen kulmittain Hämeenlinnan Lyseon lukion tonttiin (alla). Punatiiliset julkisivut rytmittävät yhtenäistä katukuvaa.

Lähiympäristön rakennuskanta vaihtelee iältään ollen pääasiassa 1950–1960-luvulla valmistunutta. Osassa 1960-luvun rakennuksissa on nähtävissä aikakausten ihanteiden murros ja piirteitä sekä 1950-luvun että 1960-luvun arkkitehtuurista. Keskustan kerrostalorakentaminen oli alkanut 1950-luvulla ja jatkui vilkkaana 1960-luvulla. Birger Jaarlin kadulla oli rakenteilla talvella 1962–1963 jopa viisi kerrostaloa. (Teerijoki 2014, 310).

Kadun varteen sijoittuvat lamellitalot ovat ominaisia suunnittelualueen lähiympäristölle. Vuoden 1957 yleiskaava ohjasi rakentamista avokortteleiden suuntaan. Autopysäköinti ja oleskelualueet ovat järjestetty avokortteleiden sisäpihoille. Rakennukset muodostavat katutilaan selkeän rajauksen niin Rauhankadun kuin Birger Jaarlin kadunkin suuntaisesti. Tästä poikkeuksena on Keskusseurakuntatalon pohjoinen naapurikortteli, jossa kadun linjassa on pistetaloja. Nämä muodostavat avoimempaa katutilaa puistomaisen Hämeenlinnan Lyseon lukion korttelin tapaan.

Keskusseurakuntatalon kattomuotona on harjakatto. Lähiympäristön rakennuksissa on pääsääntöisesti tasakatto tai päätyjulkisivuaiheella luotu vaikutelma tasakatosta. Rauhankadun naapuritontin yksikerroksinen päiväkotirakennus ja Keskusseurakuntatalo muodostavat parin harjakattoisina rakennuksina. Birger Jaarlin kadulla on muutamia harjakattoisia 1950-luvun kerrostaloja. Viereisessä Hämeenlinnan Lyseon lukion liikuntasalirakennuksessa on myös harjakatto ja lyseon lukiossa aumakatto.

Keskusseurakuntatalo sopii hyvin ympäristöönsä. Se on rakennus, joka ei erotu suurella massallaan vaan sopeutuu alisteisena ympäristöönsä. Se parantaa lähiympäristön laatua; pehmentää katukuvaa arkkitehtuurillaan ja mittakaavallaan asuinkerrostalovaltaisella alueella. Rakennusta on helppo lukea ja lähestyä. Sen arkkitehtuurissa on hierarkiaa, jolla rakennuksen toiminnot viestittävät rakennuksessa asioiville.

5 KESKUSSEURAKUNTATALON ARKKITEHDIT

5.1 Olli Saijonmaa

Arkkitehti Olli Saijonmaa syntyi vuonna 1908 Mikkelissä ja kuoli 1999 Helsingissä. Hän oli arkkitehti, joka teki mittavan uran sota-ajan arkkitehtina suunnitellen korsuja ja kenttärakenteita, puolustaen maotamme kapteenin arvon ansaiten, työskennellen myöhemmin Rakennushallituksessa ja lopulta omassa toimistossaan arkkitehti vaimonsa kanssa.

Hän teki paljon opintomatkoja aikansa arkkitehtien tapaan Eurooppaan. Hän suunnitteli vaimonsa kanssa asuinrakennuksia Helsinkiin ja Hämeenlinnaan. Pariskunta tuli tunnetuksi myös kirkkojen, koulu- ja liikerakennusten sekä vanhainkotien suunnittelijoina. Julkisissa rakennuksissa, kuten Tikkurilan keskustassa sijaitsevassa Vantaan kaupungintalossa (1957) ja Pitäjänmäen kirkossa (1958–1959), Saijonmaat käyttivät painopisteenä laajoja aukottomia tiilipintoja ja epäsymmetriaa. (Arkkitehtuurimuseo).

Keskusseurakuntatalossa näkyy Saijonmaalle ominainen arkkitehtuuri ja sen piirteet ovat yhdistettävissä hänen muihin töihinsä samalta aikakaudelta. Näitä ovat punatiilen käyttö julkisivuissa, tasajakoinen ikkuna-aukotus, valkoiset ikkunakarmit, harjakatto, liuskekivisokkeli ja vaaleat ulokeparvekkeet. (Mustonen & Puntanen & Vikman 2012, 47–49).

5.2 Mika Erno

Arkkitehti Mika Erno syntyi Helsingissä vuonna 1919 ja kuoli Hämeenlinnassa vuonna 2014. Hänen ammattiuransa pääpaino oli asemakaavoituksessa, mutta samanaikaisesti hän suunnitteli omassa toimistossaan, pääasiassa Hämeenlinnaan ja sen lähialueille, runsaasti sekä julkisia että asuinrakennuksia. Hän työskenteli uransa alussa arkkitehtitoimistossa, siirtyi Hämeenlinnan kaupungin rakennustoimistoon ja edelleen asemakaavoitukseen asemakaava-arkkitehdiksi vuonna 1951. Hän toimi Hämeen lääninrakennustarkastajana vuosina 1949–1952. Hänelle myönnettiin yliarkkitehdin arvonimi vuonna 1982. (Wikipedia; Teerijoki 2014, 310).

Hän laati yhdessä arkkitehti Olli Kivisen kanssa Hämeenlinnan vuoden 1957 yleiskaavan. Hämeenlinnan yleiskaava oli Suomen ensimmäisiä. Yleiskaava näkyi asemakaavoissa ja ohjasi Hämeenlinnan keskustan rakentamista:

umpikortteleista luovuttiin kokonaan, jolloin katutilasta tuli avoimempi ja piha-alueista osa kaupunkitilaa. Hänen erityisosaamistaan olivat seurakuntatalot, päiväkodit, pankit sekä asuinrakennukset. Hämeenlinnan kaupungin katukuvassa yksi Ernon näkyvimmistä töistä on Keskustalo Kauppapiha torin laidalla. (Lyyra-Seppänen & Heiskanen 2014, osa B; Wikipedia).

Hänen töitään yhdistää taidokas julkisivujen harmoninen sommittelu, aukottomien ja puhtaiden pintojen kontrastin käyttäminen painopisteinä sekä tiilenkäyttö julkisivujen verhouksmateriaalina. Keskusseurakuntatalo edustaa hänen töidensä tyypillisiä piirteitä rakennusajaltaan. Vasta valmistunutta Keskusseurakuntataloa arkkitehti Erno luonnehti sokkeloiseksi ja hieman sekavaksi Kotikirkko-lehdessä. Arkkitehdin työn vapautta rajoitti rakennuksen liittäminen vanhaan osaan, jossa mm. yhteinen lämpökeskus sijaitsi. Lopputulos ei täysin miellyttänyt Ernoa, joka koki, ettei ollut pystynyt luomaan oman näkemyksensä mukaista rakennusta (Kotikirkko 1961).

Mika Erno on suunnitellut Hätilän kirkon ja seurakuntatalon.

6 KORTTELIN KULTTUURI- JA RAKENNUSHISTORIAALLINEN ARVOTUS

Suunnittelualueella sijaitseva Keskuseurakuntatalo on arvotettu maakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen rakennusinventoinnissa vuonna 2019, jossa inventoitiin Hämeen maakunnan rakennusperintöä. Rakennusinventointiin perustuen rakennus on suojeltu Kantakaupungin yleiskaavassa 2035. (Tuomainen 2018).

Keskuseurakuntatalo on säilyttänyt hyvin alkuperäispiirustusten mukaisen arkkitehtuurin, kirkollisen käyttötarkoituksen sekä rakentamisajankohtansa rakentamistavan. Kohde ilmentää aikakautensa arkkitehtuuria, rakennustapoja ja -ihanteita sekä teknistä osaamista ja materiaalin käyttöä. Kohde on arvokas rakennushistoriallisesti, mutta ei paikallinen harvinaisuus. Arkkitehti Mika Erno suunnitteli ennen Keskuseurakuntataloa seurakuntatalon Hätilään (1956), joka ilmentää myös rakennusajalle sekä Ernolle tyypillistä arkkitehtuuria. Hätilän kirkkona tunnettu seurakuntatalo oli kaupungin ensimmäisiä seurakuntataloja. (Teerijoki 2014, 635).

Keskuseurakuntatalolla on kulttuurihistoriallista arvoa kirkollisena rakennuksena. Rakennus kertoo sodan jälkeisestä kulttuurillisesta kehityksestä ollen kaupungin ensimmäisiä seurakuntataloja. Rakennus on toiminut sekä tärkeiden elämäntapahtumien näyttämönä että arjen kohtaous- ja harrastuspaikkana kaupunkilaisille. Rakennuksella on osansa monen kaupunkilaisen henkilökohtaisen elämän historiassa. Kohteella on paikanhistorian arvoa asemakaavallisesta näkökulmasta. Tontti on ollut kirkollisen rakentamisen paikka Hämeenlinnan kaupungin ensimmäisestä asemakaavasta lähtien. Kaupunkikuvassa rakennus luo ajallista kerroksellisuutta, pehmentäen kaupunkikuvaa ympäröivää rakennuskantaa pienemmällä mittakaavallaan. Rakennuksen sijoituessa L-mallisen Birger Jaarlin kadun ja Rauhankadun risteykseen, on sillä näkyvä asema katutilassa. Rakennuksella on kaupunkikuvallista arvoa.

Keskuseurakuntatalo on rakennettu aikakaudella, jolloin seurakuntaelämä muuttui ja syntyi tarve uudelle rakennustyyppille. Rakennuksen historia on rinnastettavissa pirkanmaalaisiin seurakuntataloihin, joista Pirkanmaan maakuntamuseo on tehnyt inventoinnin vuosina 2021 ja 2022 projektitutkija,

arkkitehti Kerttu Loukusan toimesta. Keskusseurakuntatalon ja inventoinnin välillä on runsaasti yhtymäkohtia. Ajalle tyypillistä oli, että suunnitelmat tilattiin joko tunnetulta seurakuntarakennusten ja kirkkojen suunnittelijalta tai vaihtoehtoisesti paikalliselta arkkitehdilta. Seurakuntatalon rakentaminen oli usein suuri taloudellinen ponnistus, jolloin seurakuntatalo jouduttiin rakentamaan kahdessa vaiheessa. Kaupunkirakenteessa tiiviisti sijaitsevat ”kortteliseurakuntatalot” ovat suoraan katulinjassa ja rakennuksen ulkoasu sopii ympäröivään kaupunkirakenteeseen. Rakennuksissa on alun perin asuinkerrostaloksi rakennettu osa. Julkisivuissa rakennuksen käyttötarkoitus tulee esille, arkinen ja pyhä yhdistyvät. Asuin- tai toimistosiipi on ulkoasultaan varsinaista seurakuntasaliosaa arkisempi. Seurakuntataloihin rakennettiin työntekijöiden asuntoja aina 1980-luvulle saakka. Seurakuntataloissa on ollut myös kirkkoherrojen virka-asuntoja ja takkahuoneita. Asuntoja on muutettu myöhemmin toimisto- ja kerhotiloiksi. Seurakuntatalojen keittiöitä on laajennettu ja uudistettu suurtalouskeittiöiksi. WC-tilat ovat suurentuneet. Hallintotiloja ja toimistoja on myös jäänyt osin vajaakäytölle seurakuntien yhdistyessä 2000-luvulla. (Loukusa, 2022).

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Keskusseurakuntatalo heijastelee aikansa kulttuuria sekä arkkitehtuuria että rakennustekniikkaa. Se on rakennettu aikana, jolloin yhteiskunta oli murroksessa, sodan jälkeisessä maailmassa. Seurakuntaelämä uudistui ja toimintamuodot muuttuivat jumalanpalveluskeskeisestä toiminnasta kokonaisvaltaiseen ihmisen hyvinvoinnin huomioimiseen. Rakennus ei ole arvokas ainoastaan arkkitehtuuriltaan vaan myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Keskusseurakuntatalon merkittävimmät arkkitehtoniset arvot ovat aikansa ihanteiden ilmentäminen sekä julkisivujen korkea-asteinen säilyminen alkuperäisenä: julkisivujen harmoninen sommittelu, julkisivujen punatiilimuuraus viistosaumauksella, katutason liuskekivisokkeli sekä korostusaiheet mosaiikkilaatoitus ja graniittikivinen kehys, sisäänkäyntien yhteydessä.

Rakennuksen massiivitiiliset ulkoseinärakenteet ovat hyvässä kunnossa ja yksiaineisena aikaa kestävät ja terveelliset. Maanalaiset rakenteet ovat sen sijaan vaurioituneet ja aiheuttavat terveyshaittaa rakennuksen käyttäjille. Niiden korjaaminen kokonaan vaurioituneet eristeet poistamalla on erittäin haastavaa ja ongelmallista. Kevyemmät korjausvaihtoehdot eivät varmista ongelman poistumista ja terveellistä huoneilmaa, vaan korjauksen onnistuminen tulisi tutkia sen valmistuttua.

Julkisivumateriaalien yksityiskohtia (yllä). Viistosaumattu tiiliverhous, liuskekivinen sokkeli ja mosaiikkilaatoitus. Pääsisäänkäynnin yhteydessä on säilynyt vanha käsijohde (alla). Kerrostalo-osan sisäänkäynnillä on graniittikivinen kehys (alla).

Ikkuna-aukotusten malleja. Uudemman ja vanhemman osan ikkunoita (yllä). Seurakuntasalissa on kirkkomainen ikkuna-aukotus Birger Jaarlin kadulle päin (alla).

8 LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET:

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan arkisto
Hämeenlinnan seurakuntayhtymä arkisto
Hämeenlinnan kaupunginmuseon kuva-arkisto
Museovirasto, Historian kuva-arkisto
Hämeenlinnan kaupunginarkisto

KIRJALLISUUSLÄHTEET:

Ivars, Marja & Putkonen, Lauri 2003: Kyliä ja kortteleita. Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys. Hattulan kunta & Hämeenlinnan kaupunki.

Heikkilä, Markku 1989; Linnan pastoraatista kaupunkiseurakunnaksi. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kotikirkko-lehti 26.2.1961; Hämeenlinnan seurakunta.

Lindeqvist, K. O. 1930: Hämeenlinnan kaupungin historia 1809-75. Hämeenlinnan kaupunki.

Teerijoki, Ilkka 2014: Hämeenlinnan historia ensimmäisestä maailmansodasta 2000-luvulle. Hämeenlinnan kaupunki.

VERKKOLÄHTEET:

Arkkitehtuurimuseo. Viitattu 12.12.2023
<https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/olli-saijonmaa/>

Hämeenlinnan kaupunginkirjaston Lydia. Kartat ja asemakaavat. Viitattu 7.12.2023
<https://digi.kirjastot.fi/items/show/134011>
<https://digi.kirjastot.fi/items/show/134015>
<https://digi.kirjastot.fi/items/show/134012>

Hämeenlinnan kaupunginmuseo. <https://hmlmuseo.fi/tuhotut-talot/>

Hämeenlinna-Vanajan seurakunta. Viitattu 12.12.2023
<https://www.hameenlinna-vanajanseurakunta.fi/kirkot-ja-tilat/kirkot-ja-kappelit/hatilan-kirkko>

Loukusa, Kerttu 2022. Museovirasto. Viitattu 4.12.2023
<https://www.rakennettuhyvintoimi.fi/fi/seurakuntien-rakennukset/pirkanmaan-seurakuntatalot-1945-2000>

Mustonen, Aada & Puntanen, Pia & Vikman, Laura 2012; Modernin jäljillä - alueinventointeja Mikkelin seudulla. Mikkelin kaupunki. Mikkelin seudun kulttuuriperintöohjelma. Viitattu 13.12.2023

https://issuu.com/mikkelinkaupunki/docs/modernin_jaljilla

Ortiz-Nieminen, Oscar 2022. Museovirasto. Verkkojulkaisu. Viitattu 4.12.2023

<https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/seurakuntien-rakennukset/seurakuntatalorakennukset-ja-arkkitehtuuri-1940-1990-luvuilla>

Wikipedia. Mika Erno. Viitattu 13.12.2023

https://fi.wikipedia.org/wiki/Mika_Erno

SELVITYKSET:

A-insinöörit Suunnittelu Oy, Kivelä Aaro, Noetzel Helena & Laine Elli 2021: Keskusseurakuntatalo, rakennuksen rakenne-, kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus sekä asbesti- ja haitta-ainetutkimus.

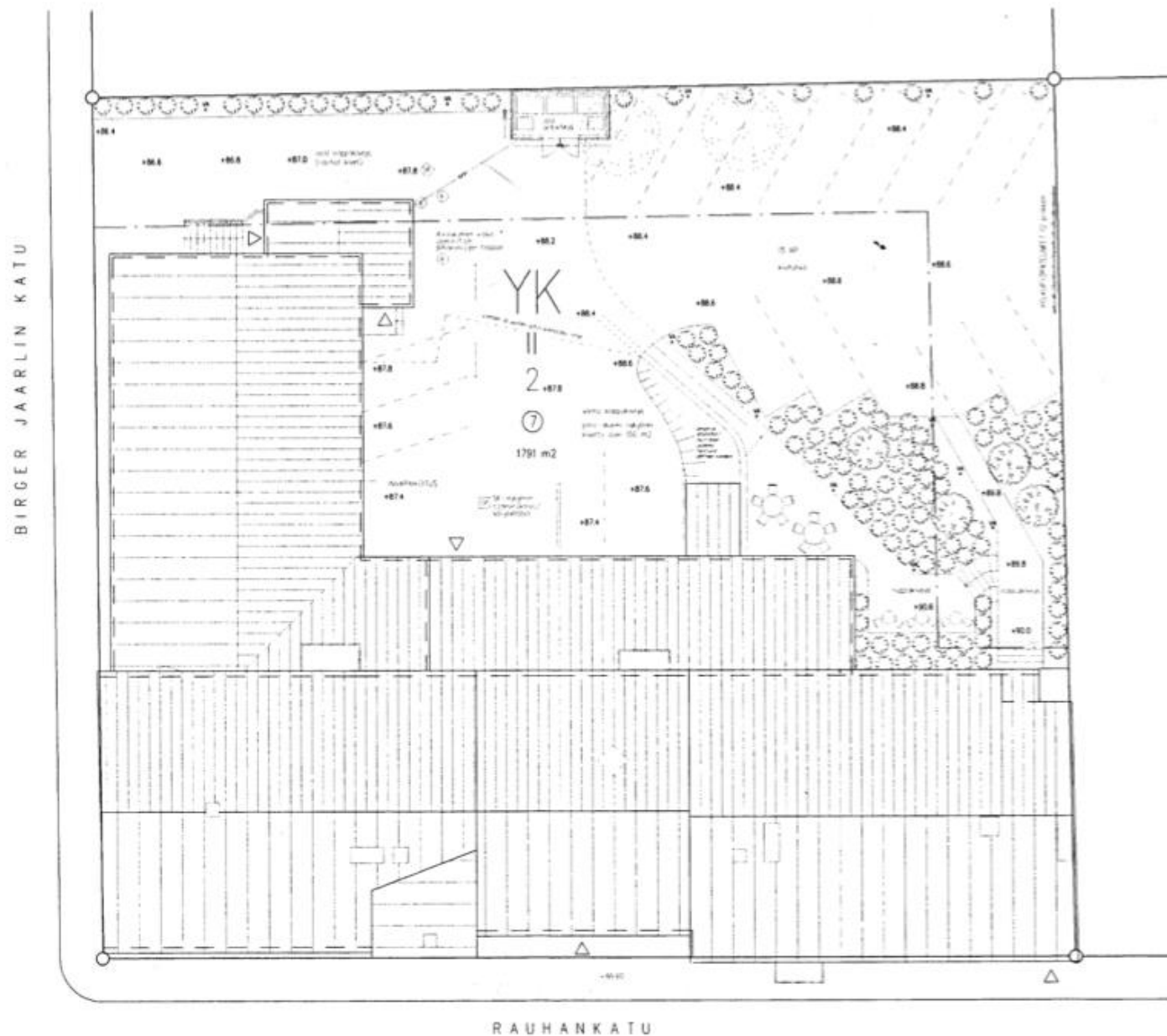
Lyyra-Seppänen, Anna & Heiskanen, Jari 2014: Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys. Kulttuuriympäristöpalvelut, Hämeenlinnan kaupunki.

Tuomainen, Kristian 2018: Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Hämeen liitto.

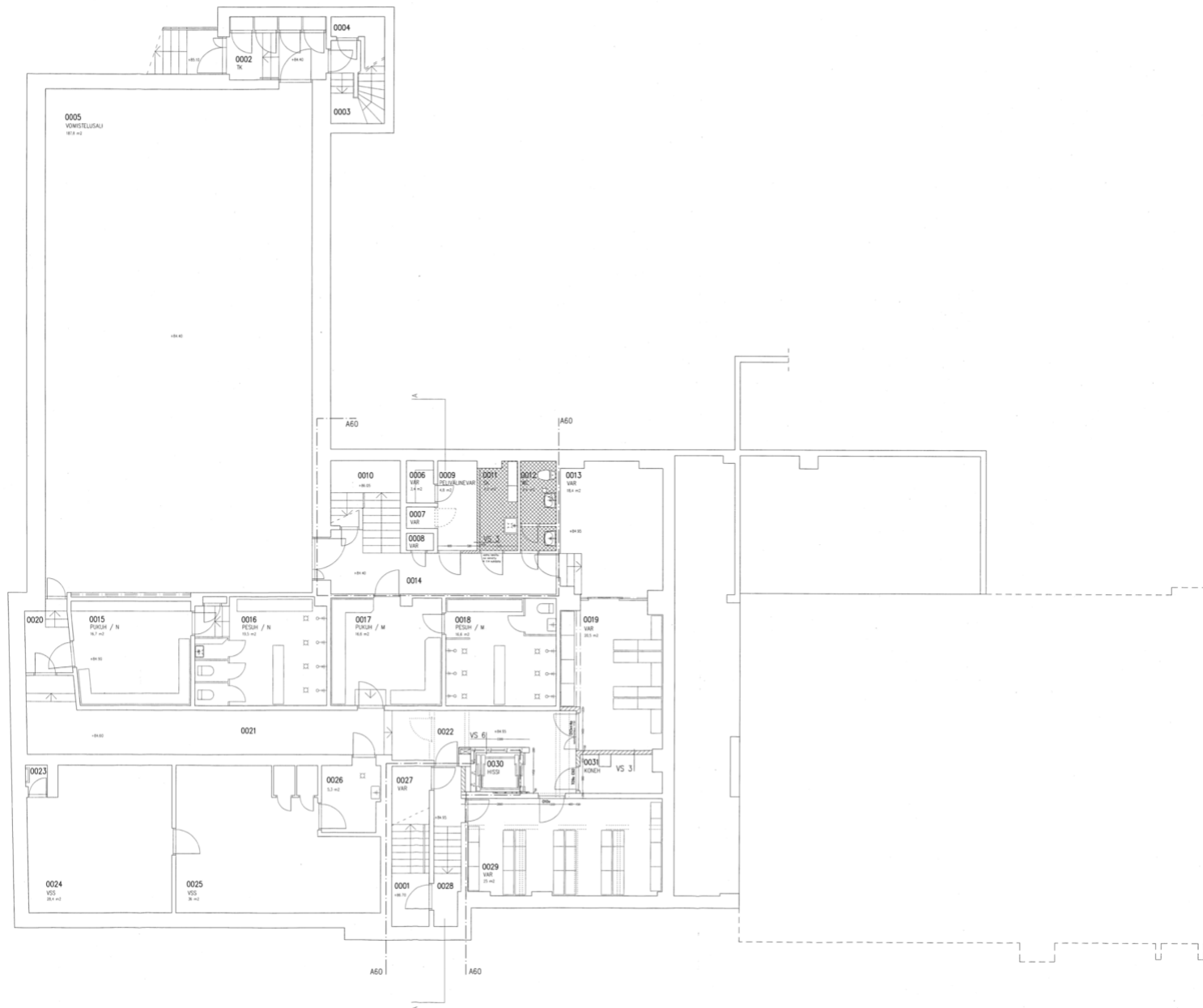
VALOKUVAT:

Kuvat Pilvi Linnalan, ellei kuvan yhteydessä toisin mainita.

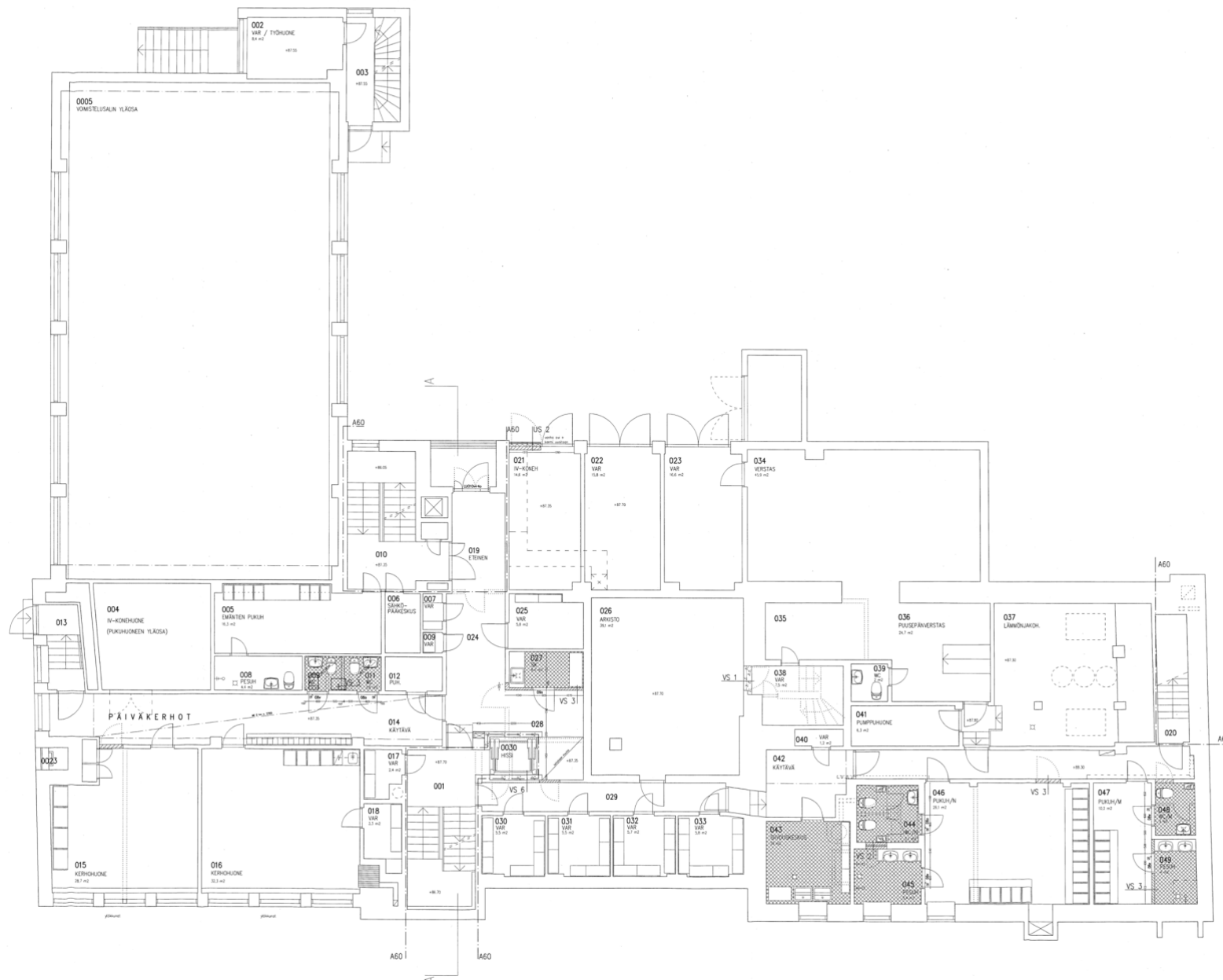
Hämeenlinnan seurakuntayhtymä
RAKENUSHISTORIASELVITYS

Hämeenlinnan seurakuntayhtymä
RAKENNUSHISTORIASELVITYS

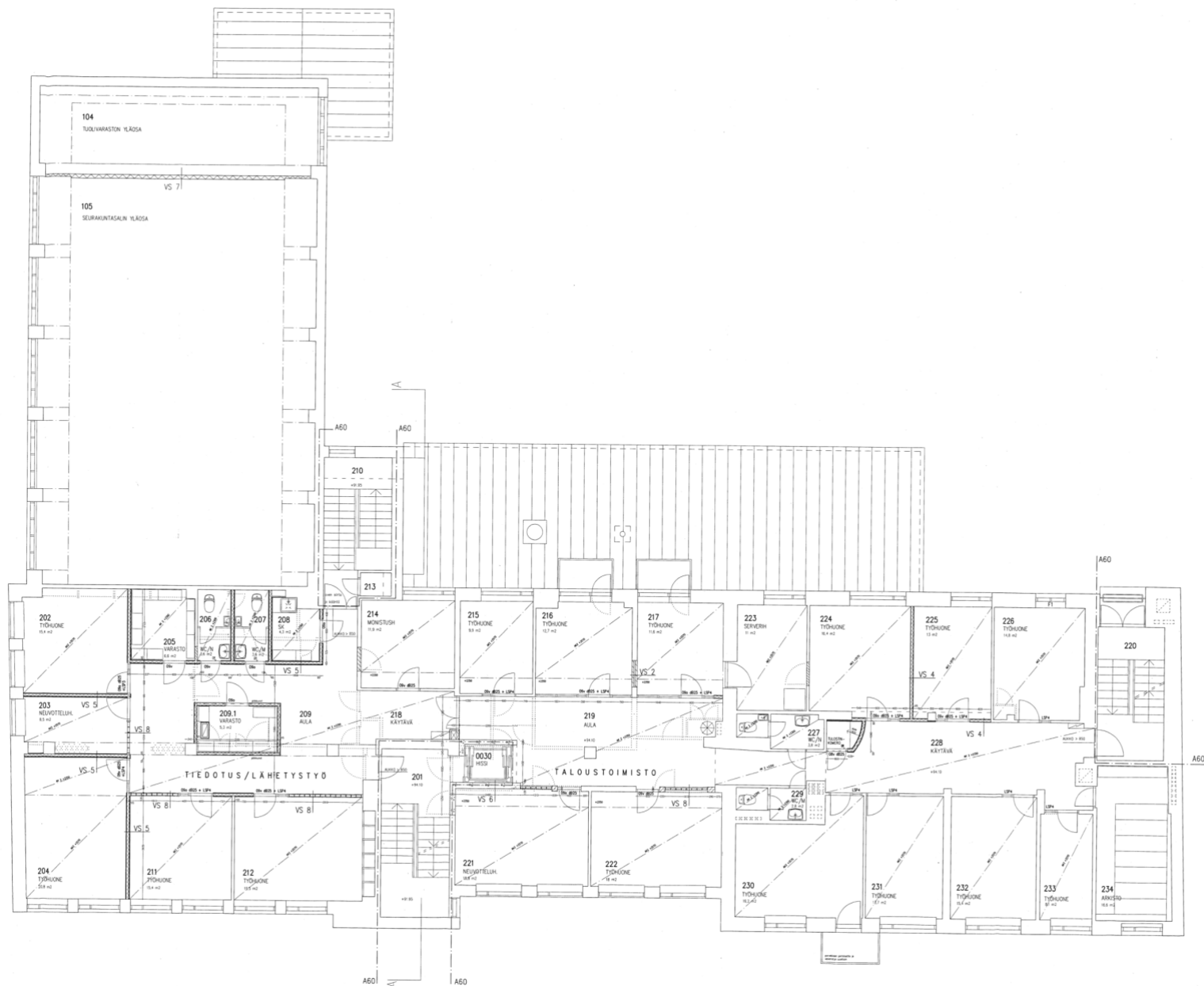
Hämeenlinnan seurakuntayhtymä RAKENNUSHISTORIASELVITYS

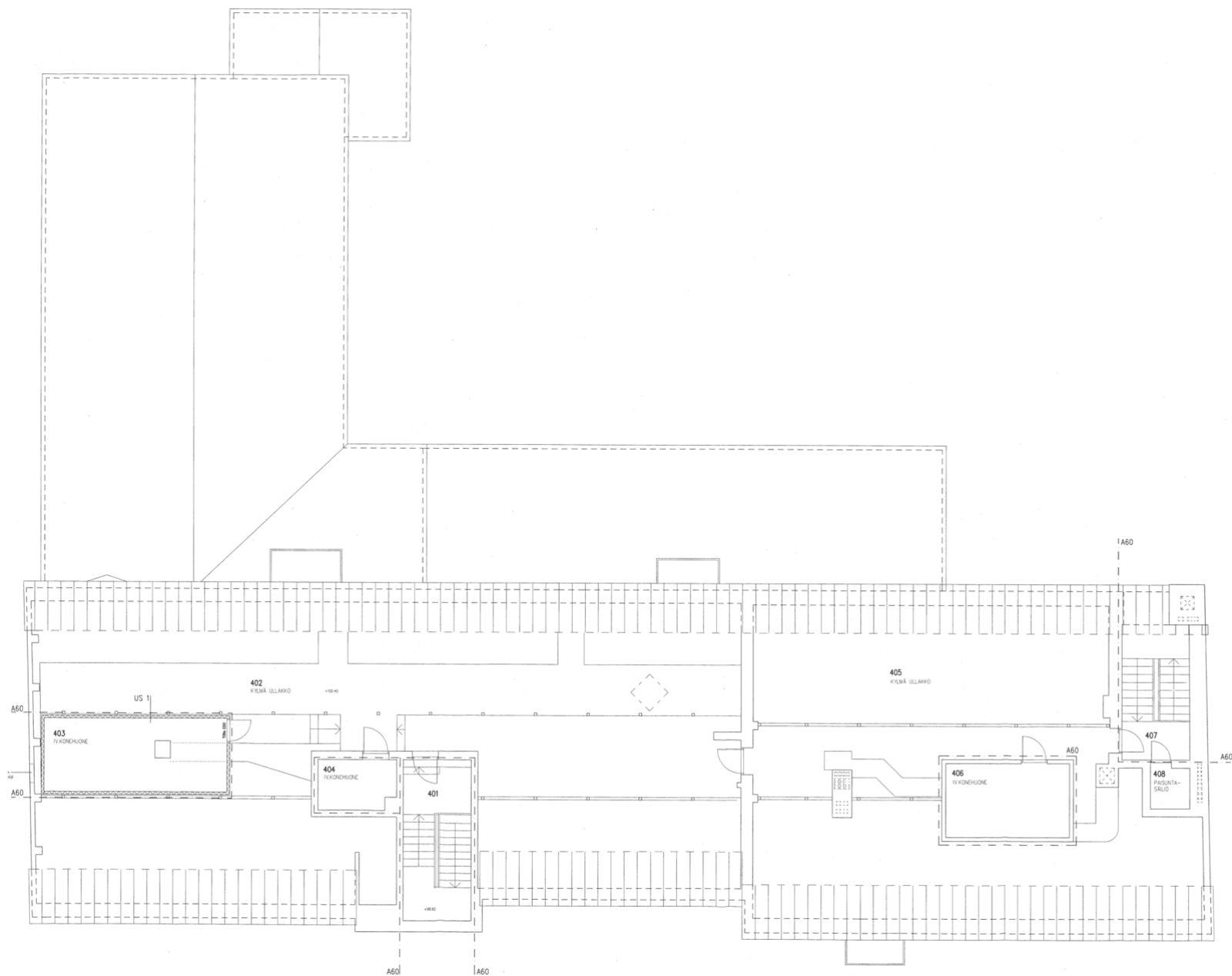
Architectural floor plan of the Keskisuomalainen Keskus (Central Finnish Center). The plan shows various rooms and their functions, including:

- 102 OASIKSEN TYÖHUONE (6.8 m²)
- 103
- 104 TUULIVARASTO (27.8 m²)
- 105 SEURAKUNTASALI (10.0 m²)
- 106 PAKKAUSALI (4.4 m²)
- 107 RIPPIKOULUSALI (14.2 m²)
- 108 AULA
- 109 KETTU (1.4 m²)
- 110
- 111
- 112 KOKKIKU (11.0 m²)
- 113
- 114 MAHLAKKO
- 115 HELJUNEN HUONE (13.1 m²)
- 10030 KESK.
- 101
- 116
- 117
- 118
- 119 TYÖHUONE / NEUVOTTELU (14.9 m²)
- 120
- 121 KOKKIKU (10.7 m²)
- 122
- 123
- 124
- 125
- 126
- 127 HAUTAPALVELU (14.4 m²)
- 128 KANGASLAAPPI (14.4 m²)
- 129 SINZITEERI (14.4 m²)
- 130 KANGASLAAPPI (14.4 m²)
- 131
- 132
- 133
- 134
- 135
- 136
- 137
- 138
- 139
- 140
- 141
- 142
- 143
- 144
- 145
- 146
- 147
- 148
- 149
- 150
- 151
- 152
- 153
- 154
- 155
- 156
- 157
- 158
- 159
- 160
- 161
- 162
- 163
- 164
- 165
- 166
- 167
- 168
- 169
- 170
- 171
- 172
- 173
- 174
- 175
- 176
- 177
- 178
- 179
- 180
- 181
- 182
- 183
- 184
- 185
- 186
- 187
- 188
- 189
- 190
- 191
- 192
- 193
- 194
- 195
- 196
- 197
- 198
- 199
- 200
- 201
- 202
- 203
- 204
- 205
- 206
- 207
- 208
- 209
- 210
- 211
- 212
- 213
- 214
- 215
- 216
- 217
- 218
- 219
- 220
- 221
- 222
- 223
- 224
- 225
- 226
- 227
- 228
- 229
- 230
- 231
- 232
- 233
- 234
- 235
- 236
- 237
- 238
- 239
- 240
- 241
- 242
- 243
- 244
- 245
- 246
- 247
- 248
- 249
- 250
- 251
- 252
- 253
- 254
- 255
- 256
- 257
- 258
- 259
- 260
- 261
- 262
- 263
- 264
- 265
- 266
- 267
- 268
- 269
- 270
- 271
- 272
- 273
- 274
- 275
- 276
- 277
- 278
- 279
- 280
- 281
- 282
- 283
- 284
- 285
- 286
- 287
- 288
- 289
- 290
- 291
- 292
- 293
- 294
- 295
- 296
- 297
- 298
- 299
- 300
- 301
- 302
- 303
- 304
- 305
- 306
- 307
- 308
- 309
- 310
- 311
- 312
- 313
- 314
- 315
- 316
- 317
- 318
- 319
- 320
- 321
- 322
- 323
- 324
- 325
- 326
- 327
- 328
- 329
- 330
- 331
- 332
- 333
- 334
- 335
- 336
- 337
- 338
- 339
- 340
- 341
- 342
- 343
- 344
- 345
- 346
- 347
- 348
- 349
- 350
- 351
- 352
- 353
- 354
- 355
- 356
- 357
- 358
- 359
- 360
- 361
- 362
- 363
- 364
- 365
- 366
- 367
- 368
- 369
- 370
- 371
- 372
- 373
- 374
- 375
- 376
- 377
- 378
- 379
- 380
- 381
- 382
- 383
- 384
- 385
- 386
- 387
- 388
- 389
- 390
- 391
- 392
- 393
- 394
- 395
- 396
- 397
- 398
- 399
- 400
- 401
- 402
- 403
- 404
- 405
- 406
- 407
- 408
- 409
- 410
- 411
- 412
- 413
- 414
- 415
- 416
- 417
- 418
- 419
- 420
- 421
- 422
- 423
- 424
- 425
- 426
- 427
- 428
- 429
- 430
- 431
- 432
- 433
- 434
- 435
- 436
- 437
- 438
- 439
- 440
- 441
- 442
- 443
- 444
- 445
- 446
- 447
- 448
- 449
- 450
- 451
- 452
- 453
- 454
- 455
- 456
- 457
- 458
- 459
- 460
- 461
- 462
- 463
- 464
- 465
- 466
- 467
- 468
- 469
- 470
- 471
- 472
- 473
- 474
- 475
- 476
- 477
- 478
- 479
- 480
- 481
- 482
- 483
- 484
- 485
- 486
- 487
- 488
- 489
- 490
- 491
- 492
- 493
- 494
- 495
- 496
- 497
- 498
- 499
- 500
- 501
- 502
- 503
- 504
- 505
- 506</

Hämeenlinnan seurakuntayhtymä RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Hämeenlinnan seurakuntayhtymä
RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Hämeenlinnan seurakuntayhtymä
RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Hämeenlinnan seurakuntayhtymä
RAKENNUSHISTORIASELVITYS

JULKISIVU RAUHANKADULLE (LÄNTEEN)

JULKISIVU PIHALLE (ITÄÄN)

